



LAUREA

Lapset median käyttäjinä



Jalonen, Taru

Suomela, Sonja

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

Lapset median käyttäjinä

Taru Jalonen
Sonja Suomela
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2010

Taru Jalonen, Sonja Suomela

Lapset median käyttäjinä

Vuosi 2010 Sivumäärä 63

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten tottumuksia ja kokemuksia mediasta sekä niiden herättämiä tunteita. Lisäksi selvitimme lasten käyttämiä mediaympäristöjä sekä median näkymistä lasten leikeissä. Tämä työ on osa Lapsen ja nuoren hyvä arki -hanketta. Hankkeen tavoitteena on kehittää ammattikorkeakoulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Työn tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää ohjattaessa lapsia ja lasten vanhempia median käytössä.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Aineisto kerättiin Hyvinkään Talvisillan päiväkodissa järjestämällä lapsille toimintatuokio, jonka aikana lapset kertoivat mediaan liittyvistä kokemuksistaan ja tunteistaan. Tiedonkeruussa käytettiin apuvälineinä värityskuvia ja leluja. Haastateltuja lapsia oli yhteensä 18. Haastattelut nauhoitettiin videonauhalle, jonka jälkeen aineisto litteroitiin ja analysoitiin sisällönanalyysillä.

Lapset käyttivät erilaisia mediaympäristöjä. Televisiosta he katsoivat lastenohjelmia, draamasarjoja, viihdeohjelmia sekä luonto-ohjelmia. Lastenohjelmia ja -elokuvia katsottiin paljon myös DVD:ltä. Lapset eivät olleet kiinnostuneet aikuisille suunnatuista televisio-ohjelmista. Lapsilla oli kotona tietokoneita ja pelikonsoleita, joilla he pelasivat säännöllisesti. Opinnäytetyön tulosten mukaan lapset katsoivat televisiota yleisimmin aamulla ja päiväkodin jälkeen. Televisiota katsottiin yksin sekä vanhempien ja sisarusten seurassa. Katsomispaikka oli tavallisesti olohuone tai sisarusten huone. Vanhemmat rajoittivat lasten television katselua ja pelaamista. Vanhempien sallimia ohjelmia olivat lastenohjelmat sekä kotimaiset draamasarjat. Lapset leikkivät roolileikkejä näkemiensä ohjelmien pohjalta. Lisäksi he omistivat televisiosta tuttuja hahmoja leluina. Media herätti lapsissa monenlaisia tunteita, joista voimakkaimpina olivat pelko ja jännitys. Pelottavaksi koettiin väkivaltaiset tapahtumat sekä erilaisista hahmoista noidat ja hirviöt. Lapset näkivät myös painajaisia pelottavaksi kokemistaan ohjelmista. Lapset kokivat oppineensa katsomistaan ohjelmista muun muassa kiusaamisen välttämistä sekä luonnonsuojelua.

Vanhempien on tärkeää kiinnittää huomiota lastensa median käyttöön. Heidän tulisi ohjata lapsia nauttimaan ja hyödyntämään mediaa turvallisesti sekä olla tukena vaikeiden asioiden käsittelyssä. Media viihdyttää, auttaa käsittelemään erilaisia tunteita ja sen avulla voi oppia uusia asioita. Toisaalta median huonona puolena ovat lapsen kehitykselle haitallinen materiaali, kuten väkivalta ja seksi. Tämän opinnäytetyön pohjalta valmistuu keväällä 2010 esite median käytöstä leikki-ikäisten lasten vanhemmille.

Asiasanat: lapsen mediaympäristö, lapsen mediakokemukset, medialeikki, mediakasvatus

Taru Jalonen, Sonja Suomela

Children as users of the media

Year	2010	Pages	63
------	------	-------	----

The purpose of this study was to examine children's habits and experiences of media as well as their aroused emotions. In addition we investigated the use of children's media environments and how media influenced their play. This thesis is part of a project called Lapsen ja nuoren hyvä arki. The project aims to develop co-operation between polytechnic education and working life. The information produced can also be used as a guide parents and children in their media use.

The research method was a qualitative. The material was collected by using group interview and participant observation. The material was collected from kindergarten Talvisilta in Hyvinkää city by organizing sessions of media use for children. During those sessions children told about their media-related experiences and feelings. Coloring pictures and toys were used as tools for data collection. There were a total of 18 children interviewed. The interviews were recorded on video tape after which the material was transcribed and analyzed by using content analysis.

Children used different media environments. On television they watched children's programs, drama series, entertainment programs and nature programs. Children's programs and movies were also watched a lot on DVD. Children were not interested in adult-oriented television programs. The children had a computer and video game consoles at home which they played on a regular basis. Results of this thesis showed that the children watched television most commonly in the mornings and after kindergarten. Television was watched alone and with parents and siblings. Television was usually watched in the living room or sibling's room. Parents restricted children's television viewing and gaming. Parents allowed programs such as children programs and domestic drama series. The children played in role-plays what they had seen on television on the basis of the program. In addition, children owned well known television characters as toys. Media attracted children to all sorts of emotions of which fear and excitement were the strongest. Violent events and the various characters, such as witches and monsters, were considered frightening. The children also reported seeing frightening nightmares of programs they saw. They felt that they had learned from television programs they had seen, for example, the avoidance of bullying and nature conservation.

It is important for parents to draw attention to their children's media use. They should guide children to enjoy and exploit the media safely and be a support when dealing with difficult issues. Media entertains and it helps to deal with different emotions and it can be used to learn new things. On the other hand the media is the downside of the child's development when it sees harmful material, such as violence and sex. A brochure for parents with pre-schoolers about the use of media will be completed in spring 2010. The brochure is based on the results of this thesis.

Key words: child's media environment, child's media experience, child's media play, media education

Sisällys

1 Opinnäytetyön tausta ja tarve	7
2 Sosiaalisuus ja leikki	8
2.1 Sosiaalinen kehitys	8
2.2 Kielellinen kehitys	9
2.3 Leikki ja kehittyminen	10
3 Lapsi mediaympäristössä	12
3.1 Lapsen mediaympäristö	13
3.1.1 Lapset median käyttäjinä	14
3.1.2 Lapsi ja televisio	16
3.2 Mediaympäristön vaikutus lapsen kehitykseen	17
3.2.1 Median vaikutus tunteisiin	18
3.2.2 Pelottava media	19
3.2.3 Seksuaalinen media	20
3.2.4 Väkivalta ja aggressiot	21
3.2.5 Media leikin rikastuttajana	22
3.3 Mediataidot ja oppiminen	23
3.3.1 Mediakasvatus	23
3.3.2 Oppiminen median välityksellä	24
3.3.3 Hallittu mediakäyttäytyminen	25
4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	27
5 Opinnäytetyön menetelmät ja aineisto	27
5.1 Laadullinen tutkimusote	27
5.2 Teemahaastattelu	28
5.3 Lasten haastattelu ja havainnointi ryhmässä	29
5.4 Aineiston kerääminen	31
5.5 Aineiston analyysi	32
6 Tulokset	33
6.1 Lasten käyttämät mediaympäristöt	34
6.1.1 Televisio-ohjelmat	34
6.1.2 Lapsen kokema muu media	38
6.2 Lasten mediatottumukset	41
6.3 Median vaikutus lapseen	44
7 Pohdinta	49
7.1 Tulosten tarkastelua ja johtopäätöksiä	49
7.2 Eettisyys ja luotettavuus	53
8 Oma oppiminen	56

Lähteet	57
Kuviot	60
Liitteet	61
Liite 1: Saatekirje vanhemmille	61
Liite 2: Teemahaastattelurunko	62
Liite 3: Aineiston abstrahointi	63

1 Opinnäytetyön tausta ja tarve

Tämä työ on osa Lapsen ja nuoren hyvä arki -hanketta. Hankeen tavoitteena on kehittää ammattikorkeakoulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Se on Laurea-ammattikorkeakoulun organisoima ja toteutetaan Laurean Keski- ja Pohjois-Uudenmaan alueella vuosina 2008-2010. Rahoitus hankkeelle on järjestynyt Euroopan sosiaalirahaston tuella ja sen on myöntänyt Etelä-Suomen lääninhallitus. Projektin aikana opiskelijat ja opettajat yhteistyössä työelämän edustajien kanssa pyrkivät ratkaisemaan työelämästä nousseita haasteita. Tavoitteena on myös opiskelijoiden verkostoituminen työelämän kanssa, tarttuminen ajan haasteisiin ja ratkaisujen etsiminen. Hankkeen aikana opiskelijat kehittävät päivähoitossa ja perhetyössä käytettäviä työkaluja ja -menetelmiä. Kehitystyötä tehdään hankkeeseen osallistuvissa työorganisaatioissa ja niiden teemat tulevat työyhteisöjen arkipäivästä. Hankkeeseen osallistuvat Hyvinkään, Järvenpään ja Keravan kaupungit, Nikinharjun lastenkoti, Hyvinkään mielenterveysseura, Tampereen yliopisto ja Sosiaalitaito Oy. Laurean koulutusaloista ovat mukana sosiaali- ja terveysala, liiketalous sekä turvallisuusala. Hankkeen projektipäällikkönä toimii Yliopettaja Päivi Marjanen. Lapsen ja nuoren hyvä arki -hankkeeseen liittyy useita opinnäytetöitä, joista osa on jo valmistunut ja osa valmistumassa. Tämän opinnäytetyön teemana on lapset ja media, muita teemoja ovat esimerkiksi ravitsemus, lepo ja liikunta. (Lapsen ja nuoren hyvä arki 2009.)

Nykyään lapset ovat lähes jatkuvassa vuorovaikutuksessa toimiessaan erilaisten sähköisten viestimien kanssa. Viestintävälineiden asemaa vaikuttamisessa on yhteiskunnassamme korostettu jo pitemmän aikaa. Useisiin tietolähteisiin, kuten Internetiin kohdistetaan suuria huolia ja uhkakuvia. Kuitenkin eri tietolähteiden olemassaolo auttaa lasta oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja sosialisatiossa. (Inkinen 2005, 9.) Sosialisatio-käsitteellä tarkoitetaan kehitystä, jonka kuluessa lapsesta ja nuoresta kasvaa yhteisön jäsen (Näre 2005). Media-sana tulee latinankielisestä sanasta medium, se tarkoittaa laajasti ilmaisen tapaa ja sellaista sosiaalista yhteyttä, jossa ilmaisu on tuotettu, esitetty ja vastaanotettu. Suomalaisessa kulttuurissa media on sekä yksikkö että monikko. Myöhemmin myös joukkoviestinnän välineitä on alettu kutsua mediaksi. Medialla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan tiedotusvälinettä tai viestinnän muotoa. Sillä voidaan viitata viestin välittäjään, viestimeen tai ilmaisuvälineeseen. Mediaksi voidaan siis kutsua mm. televisiota, Internetiä, radiota, kännyköitä, tietokone- ja konsolipelejä, videoita, mainoksia, lehtiä ja kirjoja. (Kotilainen 1999, 31-32.)

Lasten maailma on nykyään yhä mediakeskeisempi ja monet vanhemmat ovat jääneet viestinnässä jälkeen. Lapset ja nuoret ovat olleet edelläkävijöitä suomalaisessa tietoyhteiskunnassa, mutta samalla he ovat saaneet kokea myös tietoyhteiskunnan monet kääntöpuolet. Nyt onkin yhä enemmän alettu kiinnittää huomiota siihen, miten media vaikuttaa lapsiin ja heidän yleiseen hyvinvointiinsa. Median kautta lapsi saa vaikutteita elämäänsä ja hänen oletetaan tekevän myös entistä nuorempana itseään koskevia päätöksiä ja valintoja. Televisiosta ja me-

diasta on tullut siis yksi keskeinen sosiaalistaja lapsen maailmassa. (Lapsi ja media 2008, 5,8.) Sosiaalistajan avulla voidaan oppia kulttuurin käytöstapoja sekä niihin liittyviä asenteita ja uskomuksia sekä yhteiskunnassa selviytymiseen tarvittavia taitoja. Jotkin sosiaalistajat, kuten televisio, pyrkivät vaikuttamaan yksilön asenteisiin. Muita sosiaalistajia ovat mm. perhe, kaverit ja koulu. (Himberg & Jauhiainen 2007, 10-11.) Vanhemmat toimivat ensisijaisesti lapsensa kasvattajina ja päättävät median käytöstä. Monet eivät kuitenkaan tiedä tai eivät tule ajatelleeksi median vaikuttavan lapsen kehitykseen. Median kautta lapset ja nuoret saavat suuren määrän tietoa, mielikuvia ja elämyksiä. Kuitenkin valppaimmatkaan vanhemmat eivät pysty kaikkea mediaa valvomaan ja hallitsemaan. (Lapsi ja media 2008, 5,8.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lapsen näkökulmasta heidän tottumuksiaan ja kokemuksiaan mediasta sekä niiden herättämiä tunteita. Aihe opinnäytetyöhön syntyi työelämän kiinnostuksesta sekä toiveesta. Lapsi ja media -aihe on ollut paljon esillä tiedotusvälineissä ja se koskettaa monia lapsia ja heidän vanhempiaan. Tästäkin syystä koemme aiheen hyvin mielenkiintoiseksi ja ajankohtaiseksi. Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja menetelmänä aineistonkeruussa ryhmähaastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Aineisto kerättiin Hyvinkään Talvisillan päiväkodissa. Tässä työssä keskityttiin 4-6-vuotiaiden lasten median käyttöön.

2 Sosiaalisuus ja leikki

Leikki-ikä jaetaan varhaiseen ja myöhäiseen leikki-ikään. Varhainen leikki-ikä sisältää ikävuodet 1-3 ja myöhäinen ikävuodet 3-6. Leikki-ikässä lapsen fyysiset ja sosiaaliset taidot kehittyvät ja samaan aikaan fyysinen kasvu hidastuu. Puhuminen ja lauseiden muodostaminen opitaan myös leikki-ikässä. Oppimiseen vaikuttavat persoonallisuus, perimä sekä ympäristön virikkeellisyys. Myös motorinen kehitys on nopeaa ja vähitellen se kehittyy entistä tarkemmaksi, kun hienomotoriikka ja karkeamotoriikka vahvistuvat. (Ivanoff, Risku, Kitinoja, Vuori & Palo 2006, 60.)

2.1 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalinen kehitys leikki-ikäisellä etenee samaa tahtia kuin tunne-elämän kehitys. Tämän ikäkauden alkupuolella lapsella on kiinteä vanhempi-lapsisuhde. Turvallinen ja myönteinen suhde vanhempiin helpottaa lapsen irtautumista vanhemmistaan. Kolmivuotiaana lapsi oppii leikkimään toisten lasten kanssa ja sitä helpottaa turvallinen suhde vanhempiin. Nelivuotias on jo enemmän omatoiminen ja jonkin verran itsenäinen, mutta tarvitsee silti vielä vanhempien tukea paljon. Myös kodin ja perheen merkitys on tässä iässä lapselle suuri. Viisivuotiaana lapsi on hyvin sosiaalinen. Hän viettää paljon aikaa ikäistensä seurassa sekä osaa ottaa toiset huomioon ja olla sovittelija. Kuusivuotias lapsi on hyvin sosiaalinen ja haluaa toimia itsenäi-

sesti, mutta tarvitsee silti vielä paljon apua vanhemmiltaan. Hänelle ystävät ovat todella tärkeitä ja tässä iässä harjoitellaan luotettavuutta kertomalla salaisuuksia ystäville. (Ivanoff ym. 2006, 61.)

Leikki-ikäisen sosiaalinen maailman on melko suuri ja siihen kuuluu monia ihmisiä lapsen lähipiirissä. Vanhempien lisäksi sosiaalista maailmaa ovat muut aikuiset ja lapset hoitopaikoissa, puistoissa ja naapuristossa. Leikki-iässä lapsen on tärkeää oppia tulemaan toimeen toisten ihmisten kanssa ja viestittämään omia tarpeitaan. Yhteisön jäseneksi pääseminen edellyttää sosiaalisten pelisääntöjen omaksumista. Tätä kutsutaan sosiaalistumiseksi, jolloin lapsi omaksuu erilaisten käyttäytymistapojen joukosta ne, jotka hänen lähipiirinsä hyväksyy. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2005, 80.) 4-5-vuotias lapsi viihtyy muiden samanikäisten lasten seurassa. Tämän ikäisen lapsen on kuitenkin vielä vaikea hallita tunteitaan, jonka vuoksi lapsi voi olla leikkiessä aggressiivinen, huutaa ja töniä. Lapsi kuitenkin oppii pikku hiljaa käyttämään puhetta ajautuessaan riitaan kavereidensa kanssa. (MLL 2010a.) Lapsi osallistuu muiden toimintaan ottamalla mallia muista. Tätä kutsutaan malliopimiseksi, jossa lapsi havainnoi ympäristöään ja ottaa sen toimintamalleista oppia. Vanhemmillä on suuri merkitys lapsen sosiaalistumisessa, koska he opettavat hänelle vallitsevia käyttäytymismalleja ja sosiaalisia normeja. Lapset oppivat sosiaalisia taitoja myös vertaisryhmältä. Se on joukko, jossa on melko samanikäiset jäsenet ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Tässä ryhmässä lapset ovat tasa-arvoisia. (Anttila ym. 2005, 81, 84.) Myöhäisessä leikki-iässä lapset leikkivät mielellään rooli- ja mielikuvitusleikkejä. He leikkivät yleensä 2-3 hengen ryhmissä. Lapsi pärjää lyhyitä aikoja tutussa leikkiympäristössä ilman vanhempia, mutta tarvitsee kuitenkin vanhempien pysymistä lähietäisyydellä. (MLL 2010a.)

2.2 Kielellinen kehitys

Lapsen aivot ja muut elimet täytyy olla valmiina tuottamaan ja ymmärtämään puhetta, jotta kielellinen kehitys voi päästä vauhtiin. Lapsi tarvitsee myös paljon kielellisiä virikkeitä, jotta kielen kehitys ei viivästy. Lukeminen ja keskusteleminen lapsen kanssa auttavat kartuttamaan passiivista ja aktiivista sanavarastoa. Kolmevuotias oppii paljon sanoja päivässä ja puhuu jo 3-5 sanan mittaisia lauseita. Puheenkehitys on nopeaa ja lapsi oppii koko ajan paremmin ilmaisemaan itseään sanallisesti. 4-5-vuotias osaa jo yli 1000 sanaa ja puhuu 5-6 sanan lauseita. Ääntämisvirheitä kuitenkin esiintyy joillain lapsilla. Yleisimpiä ovat s- ja r-virheet. Tässä iässä lapsi kyselee paljon kaikista asioista ja on tärkeää, että lapsi saa kysymyksiinsä myös vastauksen. Tämä kasvattaa sanavarastoa ja laajentaa maailmankuvaa. Esikouluikäinen hallitsee jo melko kattavasti sanastoa ja osaa äidinkielen taivutussäännöt. Tässä iässä lapsi kuuntelee puhetta tarkasti ja esittää kysymyksiä kuulemastaan. Lapsen kanssa tulisi keskustella paljon, jotta kielellinen kehitys jatkuisi. Kehitys on viivästynyt, jos lapsi ei puhu kolme vuotta täy-

tettyään tai jos puhe on 3-4-vuotiaana vielä kovin vähäistä ja epäselvää. (Ivanoff ym. 2006, 62.)

Kuusivuotiaana lapsen sanavarasto on jo kehittynyt paljon. Hän osaa käyttää noin 10 000-15 000 sanaa. Näihin aikoihin lapsi oppii paljon myös kieliopista ja lauseet alkavat olla rakenteeltaan monimutkaisempia. Lapsi oppii kieltä aktiivisesti eli ei vain toistele vanhemmiltaan kuulemia lauseita vaan luo alusta asti kieltä omiin tarpeisiinsa. Leikki-ikäisellä lapsella esiintyy myös ns. kyselykausi, jolloin hänen sanavarastonsa laajenee sekä hän harjoittelee puhumista ja kerää kyselemällä uutta tietoa. Lapsella on 4-6 vuoden iässä ajanjakso, jolloin hän alkaa pohtia ilmiöiden välisiä suhteita esimerkiksi miksi päivällä on valoisaa ja yöllä pimeää. Tätä vaihetta kutsutaan miksi -vaiheeksi. Noin kuusivuotiaana lapsi oppii tärkeimpiä asioiden, henkilöiden ja ilmiöiden välisiä suhteita ilmaisevia käsitteitä, jotka kuvaavat sijaintia, suuntaa, aikaa, määrää ja järjestystä. Ajattelun kehittymisen kannalta suhdekäsitteet ovat hyvin merkittäviä. Lapsi oppii nopeasti, että suhdekäsitteet ovat tilannesidonnaisia. Hän huomaa, että oma leluauto on paljon pienempi kuin tiellä kulkevat oikeat autot. Lapsi oppii sitä paremmin vertailemaan asioita, mitä enemmän hän tekee ja kokee itse. Leikki-iässä myös lapsen muisti paranee ja toimii tehokkaammin. Työmuisti kehittyy ja lapsi pystyy muistamaan hetkellisesti kolmesta viiteen asiaa. Kun lapsi oppii uusia käsitteitä, ne tallentuvat tietomuiistiin ja ohjaavat muita toimintoja. Oman elämän tapahtumia tallentuu elämäntapahtumamuiistiin. Erilaiset motoriset taidot tallentuvat taitomuiistiin. Tällaisia ovat esimerkiksi saksilla leikkaaminen, hyppynarulla hyppiminen ja polkupyörällä ajaminen. (Anttila ym. 2005, 74-77.)

2.3 Leikki ja kehittyminen

Leikki on lapselle tärkeää ja se on hänen oma maailmansa. Aikuinen voi olla siihen osallisena, mutta lapsi vaistoa herkästi, milloin aikuinen haluaa lähestyä aidosti. Aikuinen voi päästä lapsen maailmaan ja siellä olevaan leikkiin, jos hän pysähtyy kuulostelemaan, mitä lapsi tekee. Lapsi saa inspiraatiota leikkeihinsä aikuisten töistä ja tekemisistä. Lapsi leikkii esimerkiksi kotia sekä siihen liittyviä leikkejä kuten sairaalaa, kauppa, autokorjaamo ja maatilaa. Tutkijoiden mukaan lapsi ei leiki kehittyäkseen, vaan hän elää leikissä lapsuuttaan. Leikissä lapsi tutkii ja kokeilee mikä tai kuka hän on: onko hän lääkäri vai rekkakuski? Lapsi pystyy eläytymään rooliinsa mielikuvituksensa avulla. Hän tarvitsee myös turvallisen ympäristön, jotta leikki voi syntyä. Lapsi tarvitsee turvallisia aikuisia ympärilleen, vaikka he eivät leikkiin osallistuisikaan. Lapsella on myös tarve purkaa päivän tapahtumia ja turhautumistaan aikuiselle. Leikin kautta he myös käyvät läpi elämässä tapahtuneita muutoksia, kuten avioeroa, kuolemaa, päivähoitoon siirtymistä ja koulun aloittamista. Kaikki nämä ovat isoja muutoksia lapsen elämässä, joiden hahmottamiseen tarvitaan paljon aikaa. Leikin avulla lapsi pystyy käsittelemään vaikeitakin asioita. Aikuisten on vain järjestettävä lapselle aikaa leikkimiseen.

Lapsi leikkii, kunnes aihe on käsitelty eli hän ei voi ylileikkiä yhtä aihetta. Kun yksi aihe on käsitelty, hän siirtyy seuraavaan. (Hintikka 2009, 140-144, 147.)

Leikissä lapsi voi osata monia asioita, jotka tuovat sisältöä leikkiin. Leikissä osaaminen on kuitenkin eri asia kuin jonkin suorituksen osaaminen. Tästä esimerkkinä on roolileikki, joka syntyy siitä ristiriidasta, mikä lapsen kehittyvien voimien ja rajoitettujen toimintamahdollisuuksien välille kehittyy. Leikissä lapsi kuvittelee voivansa ajaa autoa, olla äitinä tai käydä kaupassa. Lapsen tarvitsee siirtyä tällaiseen kuvitteelliseen maailmaan, jotta hän voisi tuntea itsensä täysipainoiseksi ihmiseksi. Näissä leikeissä lapsen toiminta ei välttämättä ulkoisesti näytä oikealta, mutta hän itse kuvittelee osaavansa tehdä asioita ja se riittää hänelle. Leikin avulla lapsi oppii monia asioita ja kehittää eri puolia itsessään. Sanotaan, että leikissä lapsi on itseään ”päätä pidempi” eli hän kykenee käyttäytymään ikäistään vanhemman tavoin. Leikissä on näkyvillä kaikki kouluvalmiuden piirteet. Leikkiessään lapsi usein toimii päinvastoin kuin tosielämässä. Hän myös työstää hänelle sillä hetkellä tärkeitä asioita leikin kautta. Leikin aikana lapsen on todettu oppivan monenlaisia asioita kuten yhteistyötaitoa, tunteiden ilmaisua, itsehillintää, keskittymistä, motorisia taitoja, mielikuvitusta, kieltä ja ajattelua. (Hintikka 2009, 149-150.) Parhaiten lapsi oppii omasta toiminnasta. Siihen, mistä lapsi kiinnostuu ja mitä hän voi oppia toiset voi kuitenkin vaikuttaa. Jos leikkimiselle ei anneta aikaa, innostusta ja ajatuksia, ei voida puhua lapsilähtöisestä kasvatuksesta. Aikuinen vaikuttaa muun muassa siihen millaisia leikkiympäristöjä lapsella on käytössään, millaisilla välineillä hän leikkii ja millainen on lapsen päivärutiini. (Helenius 2004, 5.)

Omaehtoisella leikillä tarkoitetaan leikkiä, johon lapset itse kehittävät aiheen ja sisällön. Lapsi huomaamattaan kehittyy ja oppii asioita ja taitoja, mikä muokkaa myös lapsen itsetuntoa ja minäkuva. (Helenius 2004, 6.) Lapsi antautuu leikkiin kokonaisvaltaisesti koko kehollaan aisteillaan, tunteillaan, mielikuvituksellaan, peloilla ja toiveillaan (Soininen 2001, 18). Lasta ei pitäisi hoputtaa kasvamaan. Vaikka lapsuus jatkuu vielä pitkään koulun aloittamisen jälkeenkin, aika ennen koulua ei koskaan enää palaa. Lapsen olisi hyvä saada olla lapsi niin kauan kuin vain mahdollista ja huoleton leikki ilman aikatauluja saisi myös jatkaa pitkään koulun alkamisen jälkeenkin. Koulun vaatimia taitoa oppii väkisinkin leikin lomassa. Tietoisuus kirjoitetusta tekstistä ja kielestä sekä siitä, että kielellä, lukemisella, kirjaimilla ja kirjoittamisella on merkitystä aikuisten maailmassa, kannustaa lasta oppimaan niitä. Kun lapset leikkivät kaikkea mitä ovat nähneet ja kokeneet, he jossain vaiheessa törmäävät itsestään numeroiden ja kirjaimien opetteluun. Esimerkiksi kauppaleikissä tarvitaan hintalappuja sekä etikettejä, samoin kuin ravintolaleikissä. Myös lääkärin täytyy tietää mitä kirjoittaa potilaalle reseptiin. Luovat leikit myös edistävät aivotoimintaa, jolloin kehittyvät esimerkiksi kyvyt itsenäiseen ajatteluun ja tilanteiden arviointiin, kokonaistilanteiden hahmottamiseen ja asioiden punnitsemiseen eri näkökulmilta. Se auttaa myös oman käyttäytymisen vaikutuksen ja tulosten arviointiin. (Hintikka 2009, 153-157.)

Leikki on tarpeellista kaikille lapsille. Lapsi koostaa leikissään asioita ulkomaailmasta sekä muokkaa niitä omaan todellisuuteensa. Lisäksi leikin avulla on mahdollisuus sosiaalistua, oppia ja kasvaa ihmisyyteen. (Arajärvi 2000,10.) Leikki on lapsen työtä ja leikissä ihminen on inhimillisimmillään sekä tasavertainen muiden kanssa. Lapsia pitäisi kannustaa leikkiin niin myöhäiselle iälle kuin mahdollista, koska aito leikki ei vahingoita ketään vaan lievittää kärsimystä sekä tekee elämästä siedettävän. Lasten mielikuvitus pääsee leikissä valloilleen ja lapset pystyvät eläytymään rooleihin. Leikeissä on myös usein mukana erilaista rekvisiittaa, joka auttaa lasta pääsemään leikkiin vielä syvemmälle. Poikien leikit voivat näyttää välillä aika rajuilta, mutta niitä ei kannata suoralta kädeltä tuomita tai leimata sopimattomaksi. Leikki on hyväksyttävää, jos ketään ei leikissä sorreta eikä mikään ole vaarassa mennä rikki. Lasten leikissä käyttämät mielikuvat eivät ole vaarallisia eikä esimerkiksi tappamisesta puhuminen ole vaarallista, kun se on roolihenkilön puhetta. Leikin loputtua roolivaatteet riisutaan ja palataan tavalliseen elämään. Vanhempien kannattaa huolestua, jos lapsen leikki on pelkkää tappamista eikä lapsi osaa irrottautua tästä roolista. (Ketola 2009.)

3 Lapsi mediaympäristössä

Median vaikutus on meihin paljon suurempi kuin voisimme kuvitella, se vaikuttaa meihin ajattelun ja tunteiden tasolla tietoisesti sekä tiedottomasti. Se muokkaa maailmankuvaamme ja vaikuttaa mielipiteisiin, toimintaan ja kulutustottumuksiin sekä muokkaa käsitystä itsestämme. Median vaikutus lasten ja nuorten elämään on kuitenkin vieläkin suurempi, sillä se vaikuttaa heidän ajattelutapoihin voimakkaammin ja pysyvämmiin verrattuna aikuisiin. Media muokkaa kehitystä ja ajattelua joko hyvään tai huonoon suuntaan. Esimerkiksi television visuaalisten ärsykkeiden suuri määrä lisää näönvaraista havainnointikykyä, mutta voi samalla heikentää vuorovaikutuksellisia taitoja sekä kuulonvaraista havainnointia. Eräs hyvin tärkeä syy median rajoittamiselle on se, että runsas TV:n, pelien ja Internetin käyttö muuttaa sekä aikuisen että lapsen elämäntapoja. Tämä taas vaikuttaa sosiaalisen kanssakäymisen sekä harrastusten, ulkoilun ja liikunnan määrään. (Lapsi ja media 2008, 5,8.)

Media on kaikenikäisille tärkeä tiedonantaja, ystävä ja elämyksien luoja, jonka vaikutukset ulottuvat tiedollisille, sosiaalisille ja tunnemotiivien alueille. Nämä alueet ovat todella tärkeitä lapsen kehityksessä. Kertomukset ja median kertomat tarinat ovat monille pelkkää viihdetä, mutta ne voivat olla myös kasvatuksellinen keino maailman hahmottamiseen ja järjestyksen rakentamiseen lapsen elämään. Lapset tarvitsevat kuitenkin vanhempien apua viestien kriittisessä tulkinnassa ja ymmärryksen luomisessa. Pienet lapset tarvitsevat vanhempiaan eniten mediakokemuksen kriittiseksi oppaaksi. Heillä ei ole vielä tarvittavaa medialukutaitoa eli kykyä hahmottaa faktan ja fiktion eroja eikä ymmärrystä, että dokumentitkin ovat valikoitua, dramatisoitua ja käsikirjoitettua tuotantoa. Mediasisällöistä lapsen on helpointa hahmot-

taa piirrosfilmit fantasiaksi. Kun lapsi ymmärtää tarinan fiktioksi, se vähentää voimakkaiden elämysten tuottamia pelkoja ja painajaisia. Lapset voivat myös harjoitella mediataitojaan vanhempien kanssa yhdessä keskustellen. (Mustonen 2002, 55-56.) Monet uskovat, että lasten ja nuorten mielenterveysongelmat sekä hallitsemattomat teot ovat seurausta levottomuudesta, kontrollikyvyn puutteesta ja turhautumisesta. Media on kaikkialla ja vaarana on, että lapsi saa siitä huonoja vaikutteita. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 53.)

3.1 Lapsen mediaympäristö

Viimeisten vuosikymmenien aikana lasten mediaympäristössä on tapahtunut monia muutoksia, jotka vaikuttavat myös lapsuuteen. Monet televisiokanavat näyttävät enemmän lapsille suunnattuja ohjelmia. Mediatekniikan kehittyminen on johtanut siihen, että lapset käyttävät päivittäin entistä enemmän erilaisia teknisiä laitteita, jonka myötä lasten arki on teknologisoitunut. Leikki-ikäisille lapsille televisio on kuitenkin merkittävin media. Pienten lasten median käyttö ei ole kuitenkaan lisääntynyt vuosien varrella, sillä he eivät katso televisiota ajallisesti enempää kuin aikaisempi sukupolvi. Leikkeihin lapset saavat aiheita erityisesti näkemistään lastenohjelmista. Toiseksi eniten aiheita otetaan erilaisista tietokone- ja konsolipeleistä sekä mediateknologiasta kuten tietokoneista, kännyköistä ja Internetistä. Leikkien aiheena voi olla myös aikuisten ohjelmat kuten Salatut elämät tai viihdeohjelmat kuten Idols ja Euroviisut. Myös erilaiset mediassa paljon huomiota saaneet suuret maailman tapahtumat tai onnettomuudet ja luonnonkatastrofit, kuten olympialaiset, WTC-tornien isku ja tsunami, ovat medialeikkien aiheena. (Pennanen 2009, 183,187.)

Mediaympäristö on todellinen seikkailupaikka, johon lasten on helppo uppoutua. Leikkiympäristönä se toimii erityisesti halujen, mielikuvien, toiveiden ja tunteiden tasolla. Tämän päivän lasten kohdalla voidaan puhua medialapsuudesta, koska jo alle kouluikäiset käyttävät erilaisia medioita ja ne ovat osa heidän elämäänsä. Usein lapset ottavat näkemänsä ohjelmat mukaan leikkeihinsä eli he leikkivät näkemiään piirrettyjen hahmoja. Heillä on myös leluina tunnettuja ja piirrettyhahmoja. Lapsille media tarjoaa mielikuvia, malleja, arvoja ja toimintaympäristöjä. Tämän kaiken avulla lapsi muokkaa identiteettiään ja luo sosiaalisia suhteita. (Kupiainen 2002, 72.)

Kasvattajat kokevat usein mediasta tulevat leikit joko sisällöltään sopimattomaksi tai toimintana häiritseväksi. Monen vanhemman mielestä ne eivät sovi päiväkotiin, koska ne ovat liian äänekkäitä ja vauhdikkaita. Niiden sisältöjen koettiin myös olevan lapsille vääränlaisia, esimerkiksi aggressiivisia, tai ne käsittelevät heidän mielestään lapsille sopimattomia aiheita kuten kuolemaa, katastrofeja tai onnettomuuksia. Lasten näkökulmasta ne ovat rikkaita kokemuksia ja sosiaalista vuorovaikutusta vaativia leikkejä, joissa on mahdollista käsitellä ja tutkia omaa mediakokemusta yhdessä kavereiden kanssa. Nykyään aikuiset eivät tunne leikki-

en aiheena olevia ilmiöitä, joten he muodostavat käsityksensä niistä pelkkien olettamusten pohjalta. (Pennanen 2009, 201.)

Lapsen television katselua tai konsolipelien pelaamista voi olla vaikea rajoittaa, koska tuntuu, että se kuuluu tähän aikaan ja kaikki tekevät niin. Monien mielipide on, ettei alle kolmevuotias tarvitse televisiota lainkaan, vaan tulisi panostaa lapsen itse tekemiseen, jolloin lapsen aivot kehittyvät kaikista parhaiten. Alle kouluikäisen ei tulisikaan katsoa televisiota enempää kuin tunti päivässä. Suurempi katselumäärä kuormittaa hermostoa ja voi purkautua helposti levottomuutena. Runsas television katselu nuorella iällä voi aiheuttaa keskittymisvaikeuksia kouluiässä. Vanhempien tulisi säännöstellä lapsen television katseluaikaa hänen temperamentin mukaan, jolloin herkälle lapselle kaksi tuntia on jo paljon. Leikki-ikäiselle on paljon hyötyä erilaisista interaktiivisista peleistä, joiden avulla voi opetella esimerkiksi laskemaan ja lukemaan. Tämänkaltaisiin aktiviteetteihin lasta tulisi kannustaa, koska interaktiivinen oppimisympäristö on turvallinen ja lapsi saa siitä oppimisen iloa. (Lehtipuu 2006, 61-62.)

Sopivan määrän lapsen median käytölle määrittää yleensä omat vanhemmat. Rajojen asettaminen on kaikista tärkeintä pienten lasten kohdalla. Vanhempien täytyy paitsi rajoittaa määrällisesti television käyttöä, niin myös keksiä vaihtoehtoja sille. Kun lapsella on muuta tekemistä, hän ei ehdi kaivata television katselua. Vanhempien tehtävä on suojella lasta hänelle sopimattomilta materiaailta, kuten liian seksuaaliselta tai väkivaltaiselta ohjelmalta. Alle kouluikäiset lapset tarvitsevat paljon valvontaa ja rajoituksia television katselussa. Lapsen kasvaessa ja ymmärryksen parantuessa rajoituksia voi pienentää vähitellen kehitystason mukaan. (Mustonen 2002, 65-66.)

3.1.1 Lapset median käyttäjinä

Nykypäivän lapset syntyvät yhteiskuntaan, joka on hyvin mediakeskeinen. Lapset ovat jo syntymästään lähtien median ympäröimiä. He eivät ole kokeneet aikaa ilman kännykkää ja Internetiä. Vuosien 1990-2000 aikana tieto- ja viestintäteknologia on kehittynyt nopeasti ja tämän myötä myös mediaympäristöt ovat muuttuneet ja tapamme hahmottaa maailmaa välittyy yhä useammin jonkin median kautta. Tällainen yhteiskunnan medioituminen on vaikuttanut ympäristöön ja todellisuuteen, jossa lapset elävät. (Kerhokeskus 2009, 8.) Media tuottaa informaatiota muun muassa uutisten, ajankohtais- ja dokumenttiohjelmien sekä Internetin välityksellä. Lisäksi se tuottaa viihteen keinoin fantasioita, unelmia ja mielihyvää. Mediasta on tullut myös yksi keskeinen yhteisöllisyyden kokemisen paikka. (Herkman 2001, 19). Osa lapsista osaa jo pienestä asti käyttää taitavasti pelikonsoleja, tietokonetta ja kännykkää. Laitteiden ja ohjelmiston käyttäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lasten taidot olisivat riittävästi kehittyneet median tulkintaan ja sen viestien ymmärtämiseen. Lapsi ei esimerkiksi välttämättä

erota televisiosta tulevaa mainosta vaan käsittää sen osaksi tv-ohjelmaa. (Kerhokeskus 2009, 8.)

Lasten median parissa käyttämä aika riippuu lapsen iästä ja perheen mediatottumuksista. Alle 1-vuotiaat eivät käytä mediaa. Yhden ja kahden vuoden iässä mediaa voidaan katsoa vanhempien kanssa yhdessä, mutta siitä ei ole hyötyä tämän ikäisen kehitykselle, lapsi ei jaksa istua kovin pitkään paikoillaan ja seurata ohjelmia. Lapsen ollessa 3-4-vuotias mediaa seurataan edelleen yhdessä katsoen ja vanhempien tulee asettaa rajoja katselulle. Tässä iässä lapsi on hyvin utelias ja haluaa seurata mediaa yhä pitempiä aikoja kerrallaan. Kehitykseen nähden vääränlaiset ohjelmat voivat aiheuttaa pelkoja, levottomuutta ja aggressiivista käyttäytymistä. Vanhempien tehtävä on auttaa lasta erottamaan fakta ja fiktio. Kun lapsi on 5-6-vuotias, media tulee yhä enemmän osaksi lapsen arkea. Monet katsovat tv-ohjelmia, pelaavat konsolija tietokonepelejä ja jotkut osaavat käyttää jo Internetiä. Vanhempien tulee edelleen valvoa, millaista mediaa lapsi kuluttaa ja olla mukana sen käytössä. Ohjelmat tai uutiset, jotka sisältävät onnettomuuksia, väkivaltaa ja seksiä eivät sovi lasten katseltavaksi. (Lappeenranta 2009, 6.)

Martsola (2006, 133) toteaa lastenpsykiatri Tytti Solantauksen antaneen lehdissä lausuntoja, joiden mukaan alle kolmevuotiaan lapsen ei tarvitsisi katsoa televisiota tai videoita lainkaan. Se aika, jonka lapsi viettää päivittäin sähköisen median parissa, tulisi käyttää mm. lukemiseen lapselle. Tämän ikäisellä lapsen oma fantasiamaailma on niin vahva, ettei hän tarvitse kuvallisia virikkeitä arkielämän ja ihmissuhteiden lisäksi. Nykyään myös aivan perheen pienimmille on kehitelty omia ohjelmia, jossa esimerkiksi pallo pyörii tai eläin liikkuu kuvan reunasta toiseen. Aikanaan Teletapit-ohjelmaa mainostettiin tällaisena. Pienillä lapsilla väline toimii jo ratkaisevana, ei pelkkä sisältö. Vaikka mediasisällöt olisivat kehittäviä ja sopivia, tuolla kehitystaholla syli, vuorovaikutus ja oikeat ihmiset ovat tärkeämpiä psyyken kannalta. Yleensä alle kolmevuotiaita lapsia ei kovin usein jätetä yksin median ääreen. Eniten suojelun tarpeessa ovatkin 3-5-vuotiaat lapset. Tässä iässä videoita uskalletaan jo näyttää, mutta aikuisen tulisi aina katsoa näin pienelle näytettävä materiaali etukäteen, jota harva kuitenkaan tekee. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 133, 135.)

Lapsilla, jotka ovat iältään 3-7 vuotta, on vielä heikko käsitys median ja maailman suhteesta. Mediaesitykset voivat siksi helposti aiheuttaa pelkotiloja. Vasta 6-7-vuotiaana lapset alkavat erottaa faktan ja fiktion eroja. Lapsi samaistuu voimakkaasti katsomaansa mediaan, häntä pelottavat möröt ja pimeä. Päiväkoti-ikäinen lapsi käsittää television mainokset sisällöllisesti osaksi ohjelmaa ja heillä on vaikeuksia tunnistaa mainoksien suostutteleva tarkoitus. 8-12-vuotiaat kuluttavat sekä sähköistä että painettua mediaa hyvin monipuolisesti. Yleensä tietokoneenkäyttö alkaa tässä iässä, Internetistä muodostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kanava. Myös tekniset taidot kehittyvät nopeasti, mutta sisällön ymmärtäminen on osaltaan vielä han-

kalaa. Internetin suurkuluttajaksi ajankäytöllisesti muodostavat 13-18-vuotiaat. Internetissä käydään monesti päivässä ja tunteja kerrallaan. (Kangas, Lundvall & Sintonen 2008, 8.) Vanhempien olisi hyvä tarkastaa säännöllisin väliajoin perheen mediankatselu ja ajankäyttötottumukset ja tarvittaessa muuttaa niitä. Vaihtoehtoja median kulutukseen voivat olla muun muassa vanhempien ja sisarusten kanssa oleminen ja tekeminen, ulkoleikit ja liikunta, koti- ja roolileikit, lauta- ja korttipelit, käsityöt sekä kodin arjen askareet. Sähköisen median voi korvata myös kirjoilla, saduilla ja lehdillä. (Lappeenranta 2009, 7.)

Lapset ja nuoret voivat valita erilaisia media-aineistoja. Ensinnäkin valintoja on pakko tehdä, sillä tarjonta on niin runsasta. Kukaan ei pysty seuraamaan kaikkea tarjolla olevia mediasisällöjä. (Suoninen 2004, 236.) Tilastotietoa lasten median käytöstä etenkin pienten lasten kohdalla on vain vähän. Sanoma Magazines Filnland Oy selvitti vuonna 2008 YIPPEE-tutkimuksella 3-16-vuotiaiden suomalaislasten ja -nuorten asenteita, ajankäyttöä ja kulutustottumuksia. Tutkimuksen otanta on kattava ja sen perusteella myös tuloksia voidaan yleistää. (Kerhokeskus 2009, 10). Tutkimukseen osallistuneista 3-7-vuotiasta lapsista 96 % katsoivat televisiota ja videoita sekä DVD:tä 92 %. Reilusti yli puolet kuunteli CD-levyjä ja radiota, lukivat kirjoja ja käyttivät Internetiä joka päivä tai viikoittain. (Kangas, Lundvall & Sintonen 2008, 8.) Television katsomiseen suurin osa ilmoitti syyksi hovin tai ajankulumisen. Median käytön syyksi ilmoitettiin myös tiedonhaku ja uuden oppiminen. (Kerhokeskus 2009, 10-11.)

3.1.2 Lapsi ja televisio

Sähköiset mediat ovat kaikista medioista vaikutusvaltaisimpia ja niistä televisio varmasti vaikutusvaltaisin. Televisio sisältää niin monenlaista ohjelmaa ja mainosta, että lapsi altistuu väistämättä myös hänelle sopimattomalle materiaalille. Television katselu saa aikaan lapselle erilaisia tuntemuksia, kuten iloa, surua ja pelkoa. Televisio voi olla myös viihdyttävä ja opettava media, jonka kautta lapsi oppii uusia asioita. Usein ajatellaan, että lapset tarvitsevat suojelua ja holhousa mikä on myös välittynyt lapsen ja television väliseen suhteeseen. Pitkän aikaa on uskottu, että lapsi ei pysty erottamaan television välittämää todellisuutta arkitodellisuudesta vaan hän suhtautuisi television tapahtumiin tosina. Myös ruudulla näkyvien tapahtumien uskotaan vaikuttavan haitallisesti lapsen ajatteluun ja käyttäytymiseen, koska he eivät osaa suhteuttaa omaa käyttäytymistään televisiossa nähtyyn toimintaan. Tällainen ajattelu on nykyään kumottu monen tutkimuksen toimesta liian yksinkertaistavina, mutta se elää silti ihmisten mielissä. (Valkonen, Pennonen & Lahikainen 2005, 54-55.)

Liikkuva kuva on lumoaavaa ja se vangitsee niin lapset kuin aikuisetkin. Televisiota jäädään helposti katsomaan, vaikka sieltä ei tulisi mitään kovin mielenkiintoista. Liikkuva ja esittävä kuva kiinnostaa ihmistä, koska se jonkin verran jäljittelee hänen normaalia näköhavaintoa hyvin hallittavassa ja jäsentyneessä muodossa. Esittävää kuvaa on helppo katsoa, koska

visuaaliset ärsykkeet on jo valmiiksi jäsennetty järjestäytyneeksi kokonaisuudeksi. Elävä kuva vangitsee helposti katsojan huomion, jolloin katsoja uppoutuu täysin katsomaansa ohjelmaan. Tällöin esimerkiksi kauhuelokuvan efektit säikäyttävät aidosti. Varsinkin elokuvateatterissa valkokangas on ainut ärsyke, jolloin samastuminen elokuvaan käy vaivattomasti. (Hietala 2002, 82-83.)

1950-luvun jälkeen tutkittiin paljon television katselun ja aggressiivisen käytöksen yhteyttä ja monissa tutkimuksissa päädyttiin tulokseen, että väkivaltaisten ohjelmien katselu lisää väkivaltaa. 80-luvulla alettiin ymmärtää, että ihmiset eivät ole passiivisia television katsojia vaan tulkitsevat näkemäänsä oman persoonallisuutensa kautta. Nykyään tutkitaan lähinnä tapoja, joilla lapset ja nuoret katsovat ja tulkitsevat televisiota sekä millä tavoin he ymmärtävät näkemäänsä. Kiinnitetään huomiota siihen, millaisia kokemuksia lapsi saa mediasta ja millaisia tunteita se heissä herättää. Nykyisin huomioidaan myös television vaikutuksia pitkällä ja lyhyellä välillä. Erheellisesti on uskottu, että lapsi on passiivinen vastaanottaja vaikka todellisuudessa lapset ovat hyvin aktiivisia ja osaavia toimijoita, jotka säätelevät omaa mediasuhdettaan hyvin kriittisesti. Täytyy kuitenkin muistaa, että lapsi tarvitsee myös aikuista jakamaan katselukokemuksiaan sekä ratkaisemaan kohtaamiaan ongelmia. Vanhempien täytyy päättää, milloin lapsi voi itse säädellä television katselua ja milloin siihen on puututtava jollain keinoin. (Valkonen ym. 2005, 56-57.)

Televisio on lasten arjessa kokoajan läsnä ja he ovat tottuneet katsomaan sitä paljon. Monet vanhemmat ovat huolissaan lasten liiallisesta television katselusta. Monet ovat epäilleet, että runsas television katselu hidastaa lukutaidon kehittymistä ja köyhdyttää mielikuvitusta. Tämän uskomuksen taustalla on väite, että televisio on passivoiva ja epä-älyllinen media, jonka katsominen ei vaadi aktiivista merkitysten luomista. Televisio on kuitenkin monikanavainen väline, jonka informaatio välittyy kuvan lisäksi myös äänen ja kirjoituksen kautta. Oppimisen kannalta se on hyvä, koska kuva ja ääni tehostavat toistensa vaikutusta. Väitteeseen, jonka mukaan nykynuorten mielikuvitus olisi köyhtynyt, ei myöskään ole liiemmin näyttöä. Näiden väitteiden taustalla on ajatus, että verbaalinen viestintä rikastuttaa mielikuvitusta, koska vastaanottaja joutuu luomaan tekstin kuvituksen itse. Televisio taas antaa kuvan valmiina, joten kuvittelukyky köyhtyy. Mielikuvituksen aiheet ja kuvat eivät kuitenkaan synny itsestään, vaan mielen kuvasisältö karttuu kokoajan ulkomaailman havainnoista. Tästä syystä aivojen kuvasisältö enemmän kasvaa kuin köyhtyy runsaasta television katselusta. (Hietala 2002, 83-84.)

3.2 Mediympäristön vaikutus lapsen kehitykseen

Yleisönosastokirjoituksissa on usein ollut esillä vanhempien huoli lasten median käytöstä. Jotkin mediatutkijat pitävät lapsia älykkäimpinä mediankäyttäjinä kuin aikuisia, koska monet

alle kouluikäiset tietävät milloin on järkevää sulkea televisio. Lapsen television katselua ei tulisi kuitenkaan liikaa rajoittaa, koska uskotaan, että lapsi katsoo kiellettyä ohjelmaa analyttisemmin ja miettii miksi ohjelman katsominen on kiellettyä. Vanhempien tulee kuitenkin tapauskohtaisesti miettiä mikä on lapselle sopivaa katsottavaa. Jos lapsen kyvyt käsitellä mediaa käsitetään korkeammalle kuin hänen oikea tasonsa on, niin se tekee lapsen maailmasta vääriin tietoon perustuvan ja turvattoman. Päälepäin lapsi saattaa vaikuttaa itsevarmalta, mutta sisältä hän on pelokas. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 49-50.)

Useat ihmiset pelkäävät median opettavan lapsille vääriä malleja tai muuten vain aiheuttavan tunne-elämän häiriöitä. Lapsen olisi kuitenkin hyvä kohdata vaikeita ja ristiriitaisia tilanteita myös mediassa oman kehityksensä vuoksi. Samoja kokemuksia lapsi elää yhä uudelleen tarhaleikeissä ja jopa painajaisissa. On keskusteltu myös kuvaohjelmien vaikutuksista lapsiin. Lasta voi traumatisoida valmis ja tunnesisällöltään tehokkaaksi suunniteltu visuaalinen kuvasto, koska näköhavainnon ja samaistumisen kautta mieli joutuu ottamaan vastaan senhetkisellem kehitykselle mahdottoman, traumatisoivan kokonaisuuden. Lapsi ei pysty asettamaan näkemäänsä tiettyyn kategoriaan tai muutenkaan käsittelemään sitä mielessään kuten aikuiset. Tämanäntyyppiset toiminnot syntyvät psyydessä vasta kypsymisen myötä. Luettuun tai kuultuun tarinaan lapsi pystyy paremmin itse luomaan kuvat oman kehitystasonsa mukaan, jota lapsi ei pysty ylittämään. Psykyen vaistonvaraiset suojamekanismit suojelevat lasta, koska se mitä hän ei voi käsittää, siltä hän myös tarvittaessa suojautuu. Lapsi ei pysty suodattamaan näköhavainnosta vahingollisia elementtejä, vaan kyky suojautua kehittyy vasta myöhemmin. Visuaalisia tarinoita ei myöskään voi rinnastaa verbaalisiin, koska elokuvassa symbolinen taso on jo valmiiksi luotu, kun kirjassa lapsi luo sen itse käyttämällä oman psykyen suojamekanismeja. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 51-52.)

3.2.1 Median vaikutus tunteisiin

Media vaikuttaa myös tunteisiin, pääosin kuitenkin myönteisesti eli voimme median avulla säädellä mielialojamme, kuten rentoutua, jännittää, nauraa ja itkeä. Erityisesti lapsille tällaiset elämykset ovat tärkeitä, koska erilaisten tunteiden kokeminen, tunnistaminen, ilmaiseminen ja niiden hallinta ovat tärkeitä kehitystehtäviä. Omien tunteiden tiedostaminen on tärkeää, koska se lisää kriittisyyttä mainoksia ja muuta mediaa kohtaan. Tarinoissa tunteet ovat merkittävässä osassa. Ne muistuttavat, että elämään kuuluu myös surua, epävarmuutta sekä pettymyksiä. Tällaiset tunteet tulee vain hyväksyä ja oppia ratkaisemaan parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsi voi käsitellä vaikeita asioita ja tunteita, kuten pelottavia henkilöitä tai eläimiä, kuolemaa, sairautta, eroa tai onnettomuutta esimerkiksi hänelle sopivan kirjan tai elokuvan henkilöihin samastumalla. Kun taas urheilun ja erilaisten kilpailujen avulla lapsi voi opetella häviämisen ja turhautumisen tuntemista. Lasta ei saisi liikaa suojella erilaisilta tunteilta, kuten pettymykseltä, pelolta ja muilta kielteisiltä tunteilta, joita lapsen tulisi myös

oppia käsittelemään. Aikuinen on tässäkin asiassa avainasemassa, koska hänen tehtävänsä on valikoida lapsen kehitystason mukaista katseltavaa. (Mustonen 2002, 62-63.)

Joissain tilanteissa pientä lasta pitää ehdottomasti suojella median aiheuttamilta tunteilta, kuten seksuaalisilta tai pelottavilta asioilta, joiden ymmärtämiseen lapsen kyvyt eivät vielä riitä. Jos lapsi on kuitenkin vahingossa kokenut jotain todella rankkaa, on sitä hyvä käsitellä vanhemman kanssa jutellen tai lapsi voi vaikka piirtää, joka on paljon parempi kuin asiasta vaikeneminen. Jos asiaa ei käsitellä eikä lapsen kysymyksiin vastata, lapsi voi täyttää ymmärryksensä aukot omalla mielikuvituksellaan, joka taas voi sekoittaa lapsen tunnemaailmaa pitkäksi aikaa. (Mustonen 2002, 62-63.) Median tuoma tunnemaailma on oletettavasti vilkkaampi mitä ihminen kokee arjessa keskimäärin. Median tuomia yleisiä tunteita ovat jännittynyt ennakointi, pelko, viha, kiinnostus, mielihyvä, huumori sekä romanttiset tunteet. Tällaiset tunteet syntyvät tarinasta, samaistumisesta henkilöön tai hänen reaktioon sekä musiikin ja tehosteiden vaikutuksesta. (Mustonen 2001, 102.)

Kun lapsi on kokenut jotain liian jännittävää, hän yleensä näkee sen jälkeen painajaisia tai kokee muunlaisia pelon tunteita. Pelkoja ja painajaisia suurempi ongelma on kuitenkin turtuminen. Lapsi turtuu näkemäänsä, esimerkiksi väkivaltaiseen sisältöön, eikä se enää aiheuta samanlaisia fyysisiä ja kokemuksellisia tunnereaktioita kuin ensimmäisillä kerroilla. Näin ollen lapset, jotka ovat turtuneet väkivaltaiseen ohjelmistoon, eivät pysty tuntemaan myötätuntoa eivätkä ole halukkaita auttamaan onnettomuuden uhreja yhtä paljon kuin lapset jotka eivät ole turtuneet väkivaltaan. Tunneköyhä ihminen tekee helpommin piittaamattomia ja kylmaverisiä tekoja. Lapsen turtumisen ehkäisemiseksi ei ole oikeastaan muuta keinoa kuin median kohtuullinen ja valikoiva käyttö. Lapsen on hyvä käydä läpi koko tunneskaala eli ahdistua raa-kuuksista sekä myötäelää toisten iloja ja suruja. (Mustonen 2002, 64-65.)

3.2.2 Pelottava media

Suomalaislasten yleisemmät pelot ovat lähtöisin mediasta. Niitä voi syntyä hyvin erilaisista mediasisällöistä. Koska lasten ajattelu ja tulkinta ovat vielä minäkeskeisiä, he osaavat tulkita näkemäänsä vain omasta näkökulmastaan. Tämän vuoksi aikuisen luokittelema neutraali mediasisältö voi lasten silmissä tuntua pelottavalta tai ahdistavalta. Mediasisältöjen tulkintaan vaikuttaa lapsen ikä ja tulkintataidot. Näihin taitoihin vaikuttaa kielellinen kehitys, kyky erottaa fakta ja fiktio sekä havaintojen tiedostaminen. Pienille lapsille uutisten katsominen ei välttämättä ole pelottavia, koska heille ei ole vielä kehittynyt kykyä vastaanottaa pitkiä sanallisia viestejä. Sen sijaan esikoululaisilla sekä koululaisilla kiinnostus uutisiin ja juonellisiin televisiosarjoihin kasvaa. (Salokoski 2007, 77.)

Kyky erottaa fakta ja fiktio opitaan pikku hiljaa. Piirroselokuvat ja animaatiot tunnistetaan helpoiten fiktioksi. Paljon vaikeammaksi koetaan sen erottaminen realistisista kuvaohjelmista tai elämän simulaatioista. Pienten lasten mediapelot liittyvät usein fantasiahahmoihin, kuten hirviöihin ja noitiin, ne eivät edellytä fiktion erottamista todesta. Uutisten ymmärtäminen todellisuudeksi edellyttää kuitenkin faktan ja fiktion tunnistamista. Tässä tapauksessa lasta voi järkyttää pelottavat uutiskuvat ja siinä kerrotut asiat sekä kokea, ettei niiltä voi suojautua. Asiat ymmärretään todellisuudeksi ja samalla pelkojen sisältö muuttuu olennaisesti. Fiktiiviset sisällöt voivat edelleen tuntua pelottavilta, mutta realistiset ohjelmat ja uutiset aiheuttavat eniten pelkoja. (Salokoski 2007, 77-78.) Pelko on hyvin lähellä jännityksen, vaarojen sekä uhkien ennakoimiseen liittyvää tunnetta. Toiminta ei ole itsessään niin jännittävää kuin mitä sen odottaminen ja ennakoiminen. Vastapainona kielteisille tunteille mediasisällöt tarjoavat mm. huumoria, se on yksi tehokkaimmista keinoista tunnelman keventämiseksi. Esimerkkinä tästä voidaan mainita uutisten loppukevennys ns. iloinen uutinen. (Mustonen 2001, 107-108.)

Tulkintataitoihin vaikuttaa myös kyky havaita median tuottamia kuvia. Kaikkein pienimmät lapset pelkäävät sitä, mikä näyttää pelottavalta, siinä missä vanhemmat lapset alkavat kiinnittää huomioita hahmojen eleisiin, ilmeisiin, piirteisiin ja motiiveihin. Tästä johtuen pelottavalta näyttävä hahmo ei sinänsä enää pelota, vaan se mitä hän tekee tai haluaa tehdä tuntuu pelottavalta. Viiden vuoden iässä lapsen mielikuvitus on erityisen vilkas ja yleensä silloin pelkojen kehityskin saa uudet ulottuvuudet. Lapsi pystyy kuvittelemaan asioita, joita ei itse näe ja punnitsevat näkemänsä todellisuutta ja sitä voisiko niin oikeasti tapahtua. Lapsen tulkinnoista riippuu millaisista mediasisällöistä pelkoja voi syntyä. (Salokoski 2007, 77-78.) Median aiheuttamien pelkojen ja vaikutukset ilmenevät myös fyysisesti. Pelkotilat voivat vaikuttaa fyysiseen hyvinvointiin, ne voivat aiheuttaa esimerkiksi unettomuutta, painajaisia ja muita nukkumisongelmia sekä levottomuutta. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 55.)

3.2.3 Seksuaalinen media

Medialla on taipumus antaa maailmasta ylieroottinen kuva ja tuoda aikuisten maailma liian varhain lasten ulottuviin. Jos lasta ei suojata, he altistuvat helposti esimerkiksi televisio-ohjelmien, mainosten ja musiikkivideoiden seksuaalisille sisällöille. Tällaista seksuaalista sisältöä voivat olla eroottiset koskettelu, suutelu, vähäpukeisuus ja lemmenteikit. Lisäksi Pornografiaan altistumisenriski on suuri, koska pääsy Internetiin on nykypäivänä helppoa. Lapsen seksuaalisessa kehityksessä fyysinen ja tunne-elämän kehitys muotoutuvat normaalisti samassa tahdissa. (Salokoski 2007, 79.) Pienille lapsille voi koitua haittaa median eroottisuudesta, koska heidän kehityksessään nämä asiat eivät ole vielä ajankohtaisia. Haittaa seksuaaliselle kehitykselle koituu, jos liian pienelle lapselle joudutaan selittämään seksiin liittyviä asioita, joita hän ei vielä kykene ymmärtämään. Vaikka päällepäin sitä ei huomaisikaan, niin lapsi on

sisimmässään hyvin hämmentynyt tämänkaltaisista asioista. (Mustonen 2002, 61.) Lapsi voi tuntea syyllisyyttä, häpeää ja ahdistusta, jolloin aikuisen ei pidä hämmentää lasta enempää omilla reaktioilla. Ylidramatisointi on kuitenkin turhaa muun muassa rakkauskohtauksissa, sillä lapsi ei osaa tulkita kaikkia mediasisältöjä seksuaalisiksi. (Salokoski 2007, 79.)

Seksuaaliset sisällöt korostuvat ihan normaalissa arjessa ja se näkyy esimerkiksi lapsille suunnatuissa kulutustavaroissa. Entiset Barbie-nuket ovat vaihtuneet monissa lastenhuoneissa teini-ikäisiin, seksikkäisiin sekä flirttaileviin Bratz-nukkeihin. Televisiotarjonnan sekä videoiden lisäksi seksiä tihkuu mainoksissa ja Internetissä. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 44.) Media luo myös tarpeettomia paineita lapsille ja nuorille omaan ulkonäköön ja käyttäytymiseen liittyen. Tämä voidaan nähdä ennenaikaisena aikuistumisena, jolloin lapsi käyttäytyy ikätasoaan aikuismaiemmin. Vääränlaiset ohjelmat saattavat myös aiheuttaa liian varhaista kiinnostusta porno- ja seksimateriaaliin sekä myöhemmin ilmetä varhaisina seksikokeiluina. (Mustonen 2002, 61.)

Lapsen altistaminen seksuaaliselle materiaalille on rikoslain mukaan rangaistava teko, tähän kuuluu mm. pornofilmin näyttäminen. Aikuisen tehtävä onkin suojata lasta, ettei tämä altistuisi seksuaalisille mediasisällöille. Lapsen nähdessä hämmentävää materiaalia, siitä tulisi jutella aikuisen kanssa ja selittää lapselle, mistä on kysymys. Lapselle ei tarvitse kertoa enempää kuin mitä hän kysyy, mutta selvittää asia yksinkertaisesti muutamalla lauseella. On muistettava, että lapset voivat mielikuvituksen avulla korjata ymmärryksen tai tiedon puutettaan, jota on vaikea myöhemmin paikkailla. (Salokoski 2007, 79.)

3.2.4 Väkivalta ja aggressiot

Aggressio on yksi merkki käyttäytymisen muuttumisesta. Erityisesti lapset ovat alttiita oppimaan televisiosta aggressiivisia eli toista vahingoittavia malleja. Aggressiovaikutusten riski on suuri niillä lapsilla, jotka ovat ennestään aggressiivisia, ja jotka elävät väkivaltaa hyväksyvässä ympäristössä. Lapsi voi saada helposti yllättäviä raivokohtauksia ja turhautua helposti, jos häntä esimerkiksi kielletään katsomasta televisiota. Hänen kiukkunsa voi yltyä fyysiseksi ja sanalliseksi raivoksi. Nämä ovat merkkejä poikkeuksellisesta käytöksestä, joka usein johtuu mediariippuvuudesta. Lapselle peli tai televisio-ohjelma on niin tärkeä, että kun se kielletään, hän ei osaa tehdä mitään muuta. (Lehtipuu 2006, 66.) Aggressiivinen lapsi katsoo mielellään väkivaltaisista ohjelmista, jolloin se kehämäisesti lisää aggressiivisia tuntemuksia ja keinoja aggressiosta pääsemiseen vaikka väkivallan ja koston avulla. Lapsi voi olla myös levoton ja riehua kuten hänen ihannoimansa sankarit ohjelmissa. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 59-60.) On tärkeää huomioida, pysyykö aggressio leikinä vai vahingoittaako lapsi oikeasti muita ihmisiä tai esineitä. Rajukin leikki on sallittua, kunhan se pysyy leikinä, eikä toisia vahingoiteta sen aikana. (Mustonen 2002, 60.) On todettu, että joidenkin lasten aggressiivinen

käyttäytyminen on vähentynyt huomattavasti, kun heidän television katseluaan on vähennetty puolella. Levottomuus ja riehuminen voivat myös olla lapsen yrityksiä sopeutua stressitilanteeseen, esimerkiksi kohdattuun väkivaltaan tai sen uhkaan. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 59-60.)

Lasten altistumisesta median väkivallalle on seurausta myös turvattomuus ja epäluottamus nykyistä maailmankuvaa kohtaan sekä sen tuottama ahdistuneisuus. Herkimmin tälle altistuvat ujut ja pelokkaat lapset. Seurauksena tästä voi olla sosiaalisia pelkoja sekä epäluuloista suhtautumista läheisiin ihmisiin. Lapset voivat myös helposti samastua ihailemaansa mediahenkilöön. Jos ihailtu henkilö on aggressiivinen sankari, niin lapsi voi suhtautua aggressioon myönteisemmin kuin katsoja, joka samaistuu väkivallan uhrin rooliin. Aggression esitystavalla on myös merkitystä. Dokumenteissa esiintyvä väkivalta näyttää aggression monipuolisemmin sekä kertoo myös uhreista ja kärsimyksestä, mikä ahdistaa katsojaa ja tekee väkivallan vähemmän houkuttelevaksi. Siksi dokumentti-ohjelmat voivat olla hyvää katsottavaa aggressiivisille lapsille. On tärkeää johdatella lasta huomaamaan erilaisia esittämistapoja, tulkitsemaan niiden arvomaailmaa sekä pohtimaan, miten realistisesti tai epärealistisesti aggression seuraukset esitetään. (Mustonen 2002, 61.)

3.2.5 Media leikin rikastuttajana

Leikin voidaan sanoa olevan lapsen kehityksen kannalta korvaamattoman tärkeää toimintaa, joka edellyttää monipuolista kognitiivisten, sosiaalisten, emotionaalisten ja motivationaalisten taitojen vuorovaikutusta. Leikkiessään lapsi tutustuu ympäristöönsä ja oppii uusia asioita. (Salokoski & Mustonen 2007, 41.) Medialeikeiksi kutsutaan mediasta innostuksen saavia leikkejä, leikin aiheena voi olla esimerkiksi mediasta tuttu hahmo, tapahtuma, tv-ohjelma, elokuva tai peli. Lapset ovat aina poimineet leikin aineksia ympäröivästä kulttuurista, joten ei ole ihme, että mediakulttuurin ollessa heitä niin läsnä, media näyttelee roolia myös heidän leikkisään. Ulkopuolisen voi olla kuitenkin vaikeaa erottaa leikin sisältöä medialeikeiksi, sillä lapsi voi yhdistellä leikkiinsä monia eri hahmoja sekä tapahtumia. Medialeikkiin ryhtyminen, ei aina edellytä sitä, että lapsi on itse nähnyt tai seurannut leikin taustalla olevaa ohjelmaa, sillä leikit ja erilaiset mediasisällöt leviävät vertaisryhmien kautta. (Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen 2008, 58, 59.)

Lapset muokkaavat itse mediakulttuuriaan, mutta sitä ohjataan osaltaan kaupallisesti. Lasten leikkeihin sisältyy helposti televisio-ohjelmiin ja peleihin liittyviä oheistuotteita. Tällaisia voivat olla lelut, kuten tietyt hahmot, asut tai vaikkapa pelikortit, joita keräillään ja, joiden ympärille rakennellaan toiminnallista leikkiä. Esimerkiksi pojat voivat taistella kuin televisios-ta tuttu sankari Teini-ikäinen Mutantti Ninja Kilpikonna kun taas tyttö voi olla kiinnostunut uusimmasta Bratz-nukesta. Tuotteistuminen näkyy siinä, että mediahahmoja on kirjoissa, tv-

ohjelmissa, DVD:llä, leluissa sekä tekstiileissä. Hahmoihinkin saatetaan näin tutustua muuten kuin seuraamalla kyseisiä mediasisältöjä. Lapset voivat mieltää suosikkiahmot myös samais-
tumisena ja identiteetin rakentamisen välineenä. Tietty hahmo voi tuoda mieleen
muistoja tai tunteita. (Noppi ym. 2008, 59, 126, 128.)

Medialla sanotaan olevan myös kielteisiä vaikutuksia median tarjotessa ideoita ja aiheita leik-
kimiseen. Yleisesti on pohdittu median vaikutuksia leikin laatuun. Tämän lisäksi on erityisesti
kiinnostusta herättänyt huoli lasten oman mielikuvituksen ja luovuuden katoamisesta, johon
syynä olisivat visuaalisesti rikkaat mediasisällöt. Tärkeä on kuitenkin muistaa, että lasten
leikkeihin vaikuttaa olennaisesti median sisältö sekä sen parissa vietettävä aika. Jos mediaa
käytetään kohtuudella ja se on lapsen ikätasolle sopivaa, ei media itsessään tuhoa lasten luo-
vuutta ja mielikuvitusta. Liiallinen television katselu saattaa vahingoittaa lapsen kykyä leikkiä
oma-aloitteisesti ja luovasti sekä syrjäyttää muun leikin kokonaan. (Salokoski & Mustonen
2007, 42, 45.) Lapsi voi olla apaattinen ja alakuloinen sekä hänelle on vaikeaa pysyä poissa
television luota. Hän tarvitsee aina aikuisen huomiota viihtyäkseen sekä kyllästyy helposti.
Tämäkaltaiset oireet korostuvat erityisesti esimerkiksi loma-aikoina ja viikonloppuisin, kun
lapsi viettää pitkiä aikoja ruudun ääressä. (Lehtipuu 2006, 66.)

3.3 Mediataidot ja oppiminen

3.3.1 Mediakasvatus

Mediakasvatus on käsitteenä otettu käyttöön vasta 2000-luvulla, ennen tätä sitä kutsuttiin
yleisesti viestintäkasvatukseksi. Mediakasvatus on lapsen perusoikeus, se on myös kirjattu
YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Tätä kasvatusta toteuttavat niin koti, päiväkotiki, koulu
kuin muut yhteisöt. Mediakasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, joka tähtää medialukutaidon
kehittämiseen, se on suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa sekä opetusta. Medialukutaidol-
la viitataan kykyyn, tietoon ja ymmärrykseen, jota tarvitaan median kriittiseen tulkitsemi-
seen, omaan luovaan tuottamiseen sekä itseilmaisuun. Mediaympäristöissä toimimisesta sekä
mediavälineiden käytöstä on tullutkin kansalaistaito. Lapsilla on erilaisia rooleja mediataito-
jen oppijana, hän on nauttija, kokija, ilmaisija, tekijä, osallistuja ja tiedon etsijä. Näiden
ohella lapsi on myös mediaturvan tarvitsija. (Kerhokeskus 2009, 5, 8, 14-17, 19.)

Medialta on vaikea välttyä ja mediaympäristöt muuttuvat kaiken aikaa. Mediaympäristöllä
tarkoitetaan ympärillä olevaa mediavälineistöä ja sen sisältöjä. Kasvattajilta vaaditaan orien-
toitumista näihin muutoksiin sekä tukea ja apua, jotta he pystyisivät ohjaamaan lapsia naut-
timaan ja hyödyntämään mediaa turvallisesti. Lapsi luo mediaa leikkien ja kokeillen. Media
toimii luovuuden lähteenä ja mediasisällöt ruokkivat lapsen mielikuvitusta. Mediasisällöt nä-
kyvät lapsen leikeissä, piirroksissa, puheissa ja kirjoituksissa. Mediaa voidaan pitää myös op-

pimisympäristönä, sillä median parissa puuhaillessa tapahtuu myös oppimista. Se ei ole kuitenkaan suunniteltua, vaan oppiminen tapahtuu osana toimintaa, ihan huomaamatta. Esimerkiksi lapset voivat oppia englantia pelatessaan englanninkielistä peliä. (Kerhokeskus 2009, 15, 18-19.)

Tavoitteellinen mediakasvatus tulisi aloittaa jo varhaislapsuudessa. Mediataitojen harjoittaminen etenee pienin askelin asetettujen tavoitteiden sekä lapsen kehityskauden mukaan. Tällä pyritään siihen, että lapsi pystyy läpi elämän hyödyntämään mediaa tiedollisesti, taidollisesti ja sosiaalisesti. Keskeiseksi nousevat niin turvataidot, tunnetaidot kuin sosiaaliset taidot sekä median tuottamisen, vastaanottamisen ja kommunikoinnin taidot. Mediakasvatuksessa tavoitellaan kriittistä medialukutaitoa, jolla tarkoitetaan, että henkilö pystyy kysymään ja kyseenalaistamaan ja tekemään omia valintoja. (Ruhala & Salokoski 2008, 21.)

Kasvaminen mediavaltaisessa ympäristössä ei tee ihmisestä medialukutaitoista. Medialukutaitoinen ymmärtää ja hyödyntää mediakulttuurisia ilmiöitä laajemmin, syvemmin ja eettisemmin verrattuna medialukutaidottomaan henkilöön (Kupiainen & Sintonen 2009, 31.) Lasten mediataitojen kehittyminen vaatii aikaa, kypsymistä sekä elämäkokemusta. Nykylapsilla on paljon kokemusta eri medioista, mutta ei kovinkaan paljon tosielämästä. (Salokoski & Mustonen 2007, 25.) Medialukutaidon kehittymiseen tarvitaan perustaitojen hallintaa. Tällaisia tuttuja perustaitoja ovat muun muassa lukeminen, kirjoittaminen sekä kuvalliset ja matemaattiset taidot. Näiden lisäksi tarvitaan hieman välineiden käytön taitoja. Jo esiopetuksessa tutustutaan ja harjoitellaan mediavälineiden peruskäyttöä ja koulussa näitä taitoja harjoitellaan edelleen sekä syvennetään. Välineosaamisen ollessa yksi tärkeä osa mediataitoja, sen käytön opettelu ei yksin anna valmiuksia mediakriittisyyteen sekä turvalliseen ja vastuulliseen median käyttöön. (Kerhokeskus 2009, 18, 20, 22.)

3.3.2 Oppiminen median välityksellä

Median parissa kulutetaan paljon aikaa ja samalla omaksutaan paljon tietoa. Medialla on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia lapsen kognitiiviseen kehitykseen riippuen median sisällöistä. Suotuisaan kehitykseen sekä oppimiseen vaikuttavat erityisesti lapsen turvallinen kasvuympäristö, kypsyminen sekä yksilölliset tekijät. Lisäksi sosiaalinen ympäristö ja virikkeet antavat osansa kehitykseen. Television ja myös muiden visuaalisten medioissa lapsen oppiminen perustuu visuaaliseen ja auditiiviseen muistiin. Kuvan vahvistaessa sanallista viestiä, lapsen on helpompaa ymmärtää se ja siirtää informaatio muistiin. Tämä on tehokkaampaa kuin pelkkä luettu tai kuultu informaatio. Mediaa voidaan kutsua informaaliksi oppimisympäristöksi, sillä oppiminen tapahtuu median käytön ohessa. (Salokoski & Mustonen 2007, 31-32.)

Medialähtöisten oppimisympäristöjen avulla voidaan oppia hyödyllisiä tietoja ja taitoja. Läheskään kaikki media ei tuota merkityksellistä oppimista, osa mediasisällöistä tuottaa kuitenkin oppimiskokemuksia. Ne voivat tukea kouluoppimista sekä kasvua ja sosiaalistumista ja ovat siksi merkityksellisiä. (Nyyslä 2008, 62.) Television vaikutusta on tutkittu lapsen kognitiiviseen kehitykseen opetusohjelmien näkökulmasta. Niiden mukaan opetusohjelmien katsominen on ollut positiivisessa yhteydessä koulumenestykseen. Tämä on näkynyt muun muassa lasten matematiikan ja äidinkielen arvosanoja. Lisäksi opetusohjelmilla on havaittu olevan myönteistä vaikutusta oppimismotivaatioon ja asenteisiin. Viihdeohjelmilla ei ole tämänkaltaisia vaikutuksia, sen sijaan yhteys sanavaraston laajenemiseen ja kielen oppimiseen on havaittu. Toisaalta television katsomisen suuren määrän on havaittu olevan suhteessa heikompaan luonnontieteelliseen osaamiseen. Kuitenkin uutisten, dokumenttien sekä luonto- ja tiedeohjelmien katselu antoi positiivisesti oppimistuloksiin. Tästä voidaan päätellä, että valikoivalla sekä asiaohjelmiin suuntautuvalla television katselulla on mahdollista parantaa oppimistuloksia. (Salokoski & Mustonen 2007, 31.)

Myös tietokonepelejä voidaan käyttää oppimisen välineenä. Osa peleistä on suunniteltu nimenomaan oppimistavoitteiden mukaisesti. On olemassa esimerkiksi tietokonepelejä juuri lapsen matemaattisten taitojen kehittämiseen. (Noppari ym. 2008, 156.) Keskeistä on, mitä median parissa tehdään, sillä median yhteys oppimiseen voi olla myös kielteistä. Oppivatko lapset, että median maailman olevan väkivaltaisempi paikka, mitä se ei todellisuudessa olisi-kaan. Tai onko liiallisella pelaamisella vaikutuksia huonompaan koulumenestykseen. Voihan olla, että jos vapaa-ajan pelaamisesta tulee liian hallitsevaa, koulumenestys ja oppiminen kärsivät ja tehtäviä jää tekemättä. (Salokoski & Mustonen 2007, 33.)

3.3.3 Hallittu mediakäyttäytyminen

Lapset joutuvat tahtomattaankin kohtaamaan median tuottamaa heille sopimatonta materiaalia. Tästä esimerkkinä voi olla lukemaan oppinut ekaluokkalainen, joka lukee kioskin iltapäivälehtien uutisotsikoita tai kuulee ja näkee saman uutisen television uutislähetyksessä visuaalisen kuvan kera. Katsottaessa televisiota ja elokuvia täytyy muistaa lasten kehitystaso, sillä se voi vaihdella hyvinkin paljon. Jos lapsia on paljon, täytyy miettiä, onko katsottava elokuva sovelias heille kaikille. Katselutilanne tulee aina keskeyttää, jos lapsen reaktiot niin edellyttävät. Kaikkein tärkeimmässä asemassa pienten lasten mediasuojelussa ovat lasten omat vanhemmat. Tässä tulee kuitenkin huomioida, että lapset kuluttavat mediaa muuallakin kuin kotona. Vanhempien tulisi olla tietoisia myös, mitä katsotaan kavereilla, kylässä ja päiväkodissa. Tämä asia tekee mediankäytön valvomisen entistäkin hankalammaksi, vaikka kotona olisivat laadittu selkeät pelisäännöt asialle. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 121, 129, 135, 139.)

Media voi toimia perheen yhteisenä harrastuksena joka kokoaa perheen yhteen. Kuitenkin arjen, työn, kotiaskareiden ja vapaa-ajan sovittaminen yhteen voi tuntua hankalalta yhteensovittamiselta eikä yhteistä aikaa jää paljon muulle. Siksi media toimiikin perheessä monesti lastenvahtina tai viihdyttäjänä kun vanhemmat tekevät kotitöitä. (Salokoski 2007, 83.) Televisio toimii ikään kuin äitihahmona ja samalla turvallisuuden luoja. Televisio laitetaan usein päälle heti herättyämme ainoastaan luomaan tuttu ja turvallinen ympäristö. (Jokinen 2005, 113.) Aikuisella on kuitenkin vastuu median kohtuullisesta käytöstä. Esimerkiksi pienet lapset eivät osaa hahmottaa riittävän hyvin ajankulua, johon tarvitaan aikuinen sitä rajoittamaan. Turvallinen kasvuympäristö koostuu rajoista ja rakkaudesta. (Salokoski 2007, 83.) Kuvaohjelmien ikärajojen asettamisesta Suomessa vastaa Valtion elokuvatarkastamo (VET). Ikäraajat ja -suositukset on säädetty suojelemaan lasta haitallisilta tv-ohjelmilta, elokuvilta ja digitaalisilta peleiltä. Kirjojen, lehtien, Internetin sisältöjen ja radio-ohjelmien suhteen on luotettava omaan harkintaansa. Ikäraajat eivät kuitenkaan takaa sitä, ettei lapselle koituisi haittoja kyseisestä mediasisällöstä. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 86-87.)

Oikeanlaiset median käytön tottumukset olisi hyvä luoda jo ennen kouluikää. Lapsen kasvaessa isommaksi vaikuttaminen ja rajojen asettaminen käy aina vaan hankalammaksi. Lapsen median parissa viettämä aika saisi olla tasapainossa liikunnan, harrastusten, leikin ja muun toiminnan kanssa. Valvomisen kannalta myös televisio, tietokone ja pelilaitteet kannattaisi sijoittaa yhteisiin tiloihin. Lisäksi perheessä kuuluisi yhdessä luoda säännöt eri mediavälineiden käytöstä ja rajoituksista sekä päivittää niitä aika ajoin lapsen kehitystasoon nähden. Tärkeäksi muodostuu myös vanhempien omat tavat kuluttaa mediaa, sillä he toimivat tärkeimpinä roolimalleina lapselle. Vanhempien tutustuminen ja osallistuminen lapsen mediankäyttöön, katsellen, pelaten ja keskustellen niistä sekä antaen lapsen näyttää omia taitojaan, luo pohjaa hyvälle mediakäyttäytymiselle. Yksi tärkeä asia on suojata lasta väkivaltaisilta mediasisällöiltä, tutustua ikärajoin ja sisältökuvauksiin ja oppia valitsemaan lapselle sopivaa katsottavaa. Näiden lisäksi vanhempien tulee olla läsnä ja käytettävissä, kun lapsi tarvitsee aikuista lohdutukseen ja asioiden selittämiseen. (MLL 2010b.)

Kouluikäinen lapsi helposti salaa pelkojaan, uhoaa ja kertoo, ettei häntä pelota mikään. Eläytyminen lapsen kokemukseen onkin vaikeaa. Lapsen jäädessä yksin hämmentävän tai pelottavan mediakokemuksen kanssa, voi se jäädä kokonaan käsittelemättä. Eivätkä lapset välttämättä kerro niistä aikuiselle. Mitä vanhemmat voivat sitten tehdä lapsen oireillessa nähtyään heille sopimatonta materiaalia? Lapsen kanssa voidaan käydä läpi tilanne ja keskustella hämmentävästä asiasta. Jo se, että lasta kuunnellaan voi auttaa. Tärkeää on, että hänet otetaan vakavasti ja että tapahtuneen voi jakaa turvallisen aikuisen kanssa. Lapsi voi kokea olevansa yksin ja tällä tavoin pahanolon tunne vain syvenee. Pelästyneen lapsen tunnistaa siitä, että hän käyttäytyy ikäänsä nuoremman lapsen tavalla. Lapsi voi itkeä, olla takertuva tai muuten vain hankala. Kuinka turvallinen lapsen olosta saadaan vaikuttaa siihen, miten nope-

asti tilanne laukeaa. Pelottavan kokemuksen jälkeen voi keksiä yhdessä jotakin muuta tekemistä, yhdessäoloa, ulkoilua. Selvää on, ettei lasta tule ruokkia lisää uusilla virikkeillä tai väheksyä kokemaansa. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 131, 145, 161)

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lapsen näkökulmasta heidän mediaympäristöjään ja -tottumuksiaan. Tarkoituksena oli myös selvittää lasten mediakokemuksia ja niiden herättämiä tunteita. Lisäksi tässä työssä selvitettiin median näkymistä lasten leikeissä. Työn tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää ohjattaessa lapsia ja lasten vanhempia median käytössä.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia mediaympäristöjä lapsi käyttää?
2. Millaisia ovat lasten mediatottumukset?
3. Miten media vaikuttaa lapseen?

5 Opinnäytetyön menetelmät ja aineisto

5.1 Laadullinen tutkimusote

Tämän työn tutkimusote oli kvalitatiivinen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tavoittamaan tutkittavien oma näkökulma, jotta tutkimustulokset olisivat mahdollisimman todenmukaisia. Aineisto pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrä ei ole ratkaiseva tekijä vaan sen laatu. Otanta määräytyy tutkimuskohteen mukaan ja tutkittava joukko on tarkoin ennalta suunniteltu. Tutkimusprosessia on joskus vaikea eritellä toisia seuraaviin vaiheisiin, sillä sen tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin. Parhaimmillaan tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen edetessä. Laadittua tutkimussuunnitelmaa voi joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja raportin kirjoitusvaiheessa saattaa joutua palaamaan alkuperäisaineistoon. Aineiston rajaus on tärkeää, sillä ilman harjittua rajausta ongelmaksi voi nousta loputon aineisto. Laadullisessa aineistossa analyysin tarkoitus on luoda selkeyttä aineistoon ja sen avulla tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta 2003, 15-16, 18-19.)

Laadullinen tutkimus voidaan aloittaa ilman ennako-olettamuksia lopputuloksesta, mikä tarkoittaa työn hypoteesittomuutta. Tutkijalla on mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa tutkimusta joustavasti. Tärkeintä olisikin, että tutkija olisi mahdollisimman objektiivinen eikä manipuloisi tutkimustilannetta millään tavalla. Tutkija ei saisi vaikuttaa tutkittavan mielipiteisiin tekemällä johdattelevia kysymyksiä tai antamalla valmiita vastausmalleja. Tutkijan on kuitenkin mahdotonta sulkea pois omia ennako-olettamuksiaan tutkimuskohteesta, joten ne

pitäisi tunnistaa ja olla sekoittamatta niitä tutkimuskohteeseen. Laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole kyse oikeista tai vääristä vastauksista. Tämä onkin yksi syy, joka vaikeuttaa luotettavuuden mittaamista. (Eskola & Suoranta 2003, 19-22, 211.) Laadullista tutkimusta tehdessä on huolehdittava myös eettisyydestä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, henkilöllisyyttä on suojattava ja tutkijan on osoitettava luotettavuutensa. Tutkija ei saa omalla toiminnallaan vahingoittaa tutkimukseen osallistujia. (Janhonen & Nikkonen 2001, 39.)

Saimme aiheen opinnäytetyöllemme lokakuussa 2008. Aihe oli esitetty toiveena Lapsen ja nuoren hyvä arki -hankkeen kokouksissa. Hankkeella oli jo tutkimuslupa, joten meidän ei tarvinnut hakea sitä erikseen. Aloitimme teorian tiedon keräämisen tammi-helmikuussa 2009. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme laadullisen tutkimusotteen, koska se sopii paremmin lapsen haastattelun työväliseksi kuin määrällinen tutkimusote. Lapsilta on haasteellista saada tietoa, koska he eivät osaa välttämättä kirjoittaa, jolloin kyselylomake oli suljettava pois. Myös lapsen sanallinen ilmaisu leikki-iässä on vielä rajallista, joten haastattelu ei voi olla kovin tarkkaan suunniteltu etukäteen. Lisäksi lapsi jaksa kovin kauaa keskittyä, joten haastattelun pitää edetä sujuvasti ja kysymysten piti olla helposti ymmärrettäviä. Tämä asia ratkaistiin tekemällä teemahaastattelurunko (liite 2), jonka pohjalta keskustelua ohjattiin oikeaan suuntaan teemojen mukaisesti. Tällä tavalla keskustelu pysyi suurimman osan ajasta aiheessa.

5.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on eräänlaista keskustelua. Tavallisesti keskustelussa molemmat osapuolet ovat tasa-arvoisessa asemassa sekä kysymysten asettamisessa että vastausten antamisessa. Haastattelutilanteessa haastattelijalla on kuitenkin ohjat keskustelun kulussa. (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2009, 207.) Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä, se on hyvin joustava menetelmä ja sopii siksi moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, mikä antaa mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteissa. Tästä on sekä etuja että haittoja. Varsinkin strukturoimattomassa tai puolistrukturoidussa haastattelussa saadaan muun aineiston lisäksi paljon epärelevanttia tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34.)

Tyypillistä teemahaastattelussa on, että haastattelun aiheet eli teemat ovat tiedossa jo ennalta, kuitenkin kysymysten tarkka muotoilu ja järjestys puuttuvat. Haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat siis kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.) Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Strukturoidussa eli lomakehaastattelussa kysymysten muotoilu ja järjestys on täysin määrätty ja avoimessa haastattelussa edetään haastateltavan ajatusten ja mielipiteiden mukaan, sitä mukaa kun ne tulevat ilmi keskustelussa. (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2009, 208.)

Haastatteluja varten luodussa teemahaastattelurungossa (liite 2) oli kolme teemaa, joita olivat mediatottumukset ja kokemukset, lapsen leikki, tunteet ja oppiminen sekä lasten käyttämät mediaympäristöt. Näiden teemojen alle muodostui aiheeseen liittyviä kysymyksiä haastattelun tueksi. Ensimmäisessä teemassa käsiteltiin lasten suosikkiohjelmia sekä ohjelmia, joista lapset eivät pitäneet. Lapsilta kysyttiin myös, mihin aikaan päivästä he katsoivat ohjelmia ja rajoittavatko vanhemmat heidän television katseluaan. Toisessa teemassa käsiteltiin lasten suosikkihahmoja sekä hahmoja, joista he eivät pitäneet. Lisäksi teemassa selvitettiin ohjelmien herättämiä tunteita lapsissa ja median näkymistä heidän leikeissään sekä mediasta opittuja asioita. Kolmannessa teemassa käsiteltiin sitä, katsoivatko lapset muitakin kuin lastenohjelmia, esimerkiksi viihde- ja luonto-ohjelmia. Toinen aihe tässä teemassa oli, mitä muuta mediaa lapset käyttävät ja kuinka paljon.

5.3 Lasten haastattelu ja havainnointi ryhmässä

Ryhmähaastattelu tarkoittaa haastattelua, jossa paikalla on useampia haastateltavia ja mahdollisesti myös useampia haastattelijoitakin. Ryhmässä toteutettavan haastattelun tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan valitsemasta aiheesta tai teemoista. Ryhmähaastattelussa voidaan erottaa ainakin kaksi käyttötarkoitusta ja - tapaa. Ensinnäkin sitä voidaan käyttää yksilöhaastattelun sijaan. Haastateltavat voivat esimerkiksi jännittää haastattelijaa, jolloin yksilöhaastattelusta ei välttämättä syntyisi toimivaa tapahtumaa. Ryhmähaastattelussa haastateltavat pystyvät myös saamaan tukea toisiltaan. Ryhmässä saatetaan saada tavallista enemmän tietoa, sillä ryhmään osallistujat voivat yhdessä herättää muistikuvia, muistella sekä tukea, innostaa ja rohkaista toisiaan. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää myös yksilöhaastattelun ohella. (Eskola & Suoranta 2003, 94.)

Ryhmähaastatteluiden avulla tutkija saattaa paremmin päästä mukaan tutkittavien maailmaan. Ryhmähaastattelun etuna on se, että haastateltavat kontrolloivat toisiaan. Toinen ryhmähaastattelun etu on sen tehokkuus. Yhden haastattelun aikana saadaan haastateltua useampia. Haastatteluryhmän toimivana kokonaan voisi pitää 4-8 henkeä. Haastateltavan ryhmän olisi hyvä olla kiinteä, jotta kaikki ymmärtävät haastattelussa esitetyt kysymykset ja käsitteet. Tällöin ryhmässä keskustelu on mahdollista. Tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman avoin ja vapaa ilmapiiri. (Eskola & Suoranta 2003, 95- 97.)

Luonnollisessa ryhmässä haastateltavat soveltavat ryhmän vuorovaikutustilanteen kehystä. Tällöin keskustelu ei jää ainoastaan haastattelijan ja haastateltavan väliseksi kyselytilanteeksi, vaan ryhmän jäsenet voivat alkaa kysellä toisiltaan asioita ja pohtia ryhmälle ominaista suhtautumistapaa. Tutkijalla on siis mahdollisuus nähdä ja kuulla sellaista, mikä ei yksilöhaastattelun yhteydessä olisi mahdollista. Ryhmähaastattelun haasteena voi olla vapaamuotoisen

haastattelun pysyminen sovitussa aiheessa ja tällöin haastattelijan tulee pystyä kontrolloimaan ryhmähaastattelutilanne. Keskusteluaiheen poiketessa sovitusta aiheesta tulee haastattelijan kyetä ohjaamaan keskustelu takaisin aiheeseen. (Alasuutari 2007, 151-152).

Lasten haastattelu eroaa monessa suhteessa aikuisen haastattelusta. Aikuinen on lasta haasteltaessa valta-asemassa, sillä aikuinen määrittelee tilanteen ja tehtävän luonteen. Aikuiselle haastattelu on ominainen tapa, mutta lapset eivät haastattele toisiansa eivätkä aikuisia. Viime aikoina lapsia on alettu tutkia lapsinäkökulmasta ja se on muuttanut lasten haastatteluun liittyviä käytänteitä. Haastattelussa tulee huomioida lasten ikä. Teoriassa voi olla mahdollista esittää kysymyksiä lapselle, joka ei osaa vielä puhua, mutta sitä ei voida pitää haastatteluna. Tutkimushaastattelun alaikärajaksi voitaisiin määritellä noin neljä ikävuotta, vaikkakin jo 2-vuotiaita on haastateltu. Ennen neljää ikävuotta haastattelu ei kuitenkaan toimi kunnolla, sillä lapsen kielessä on liian paljon sanoja, joilla on vain hänelle itselleen merkitys. Tämän vuoksi pelkkä suullinen haastattelu ei olisi riittävä. Nuorten lasten haastattelua voidaan helpottaa esimerkiksi kuvamateriaalien, leikin, lelujen tai piirustusten avulla. Näin tietoa voidaan saada myös ei-kielellistä väylää. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 128-129.)

Pienempien lasten haastattelua rajoittavat lapsen pieni sanavarasto, siksi kysymysten tulee olla vain muutaman sanan mittaisia ja helposti ymmärrettäviä sekä lapselle tuttuja. Lisäksi haastatteluun saattaa vaikuttaa se, että lapset eivät jaksu keskittyä kovinkaan pitkiä aikoja. Myös haastatteluympäristön tulisi olla mahdollisimman neutraali, koska lapsi saattaa reagoida ympäristöön aikuista voimakkaammin. Yhdeksi ongelmaksi voi nousta se, että lapsi vierastaa haastattelijaa ja haluaa mahdollisesti vanhemman vierelleen. Tämän vuoksi olisikin hyvä, jos lapsi voisi etukäteen tutustua haastatteliijaan. Lapsilla voi olla myös tapana vastata kysymyksiin kyllä, vaikkeivät he tietäisikään vastausta. Tästä johtuen, on hyvä esittää avoimia kysymyksiä ja tarvittaessa varmistaa lapsen ymmärrys esittämällä kysymys uudestaan eri muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 129-130.)

Haastattelu on parhaimmillaan lapselle positiivinen kokemus, jossa hän on saanut olla aikuisen huomion, kunnioituksen ja kuuntelun kohteena. Lapset osoittautuvat usein avoimiksi ja motivoituneiksi haastateltaviksi. He osaavat myös hyvin kertoa omista kokemuksistaan ja mielipiteistä. Lapset voivat kuitenkin toimia arvaamattomasti haastattelun aikana. He voivat mm. kiinnostua muista asioista, joten mielenkiinnon palauttaminen voi vaatia tutkijalta taitoja sekä kekseliäisyyttä. Luottamuksen saavuttaminen, motivaation ylläpitäminen, ohjailevien kysymysten välttäminen liittyvät kaikenikäisten haastatteluun. (Ritala-Koskinen 2001, 158, 160.)

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan aineistonkeruutapaa, jossa tutkija osallistuu tutkitavan yhteisön toimintaan. Hänen roolinsa voi olla useanlainen havainnoitavassa yhteisössä,

hän voi osallistua kenttätilanteisiin toimivana yksilönä, tehdä havainnointia ulkopuolisena yksilönä tai toiminta voi olla jotain tältä väliltä. Havainnointi tapahtuu tutkijalle oudossa ympäristössä ja yhteisössä. Tutkija havainnoi ja tallentaa keräämänsä tiedot systemaattisesti. Havainnoinnista voidaan kertoa tutkittaville tai jättää kertomatta, tällöin on kuitenkin muistettava siitä aiheutuvat eettiset ongelmat. Vuorovaikutus osallistuvassa havainnoinnissa tapahtuu suuresti havainnoitavien ihmisten ehdoilla. Tutkijan pitäisikin vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkittavan yhteisön tapahtumien kulkuun. (Eskola & Suoranta 2003, 99-103.)

Opinnäytetyössä havainnoimme lasten kertomuksia, toimintaa ja tuokion kulkua osallistuvan havainnoinnin menetelmällä. Lisäksi käytimme menetelmänä ryhmähaastattelua, sillä lasten saattaa olla vaikea puhua täysin vieraille ihmisille ollessaan yksin. Ryhmässä olo tuo lapsille myös turvallisuuden tunnetta. Jouduimme välttämään liian suuria ryhmiä, jotta lapset jaksoivat keskittyä kuuntelemaan. Haastatteluryhmät muodostuivat luonnollisesti omasta päiväkotiryhmästä, joka jaettiin pienempiin ryhmiin. Lapset olivat toisilleen jo entuudestaan tuttuja, mikä osaltaan helpotti ja rohkaisi lapsia vastaamaan kysymyksiin. Oma roolimme haastattelutilanteessa oli pitää lasten mielenkiintoa yllä koko ryhmätuokion ajan sekä kysyä heiltä kysymyksiä teemoittain. Lisäksi esittelimme huoneeseen tuotuja leluja sekä kuvasimme kaikki haastattelut videokameralle ja otimme muutaman valokuvan. Kävimme toukokuussa 2009 Lapsen ja nuoren hyvä arki -hankkeen kokouksessa tutustumassa hankkeeseen sekä sopimassa opinnäytetyömme menetelmästä ja toteutuspaikasta. Kesäkuussa 2009 tapasimme työelämän yhteistyökumppanimme päiväkodin johtaja Irma Paavonkallion. Sovimme, että olemme yhteydessä häneen syksyllä 2009, jolloin sovimme tarkemmin toiminnallisen tuokion toteutuksesta. Syksyllä 2009 toteutuspaikaksi sovittiin Talvisillan päiväkotia Hyvinkäällä sekä ajankohdaksi tammikuun alku 2010.

5.4 Aineiston kerääminen

Aineisto kerättiin Hyvinkään Talvisillan päiväkodissa tammi-helmikuussa 2010. Vanhemmille lähetettiin saatekirje ja sen mukana suostumuspyyntö lapsen osallistumisesta tuokioon ja sen tallentamiseen videonauhalle. Saatteessa lapsia ohjeistettiin tuomaan kyseisenä päivänä mukanaan päiväkotiin oma lelu, esimerkiksi jokin televisiosta tai sarjakuvista tuttu hahmo tai vastaava. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia. Lisäksi tiedonkeruussa hyödynnettiin apuvälineinä videokameraa, värityskuvia sekä leluja. Aineisto kerättiin yhdestä päiväkodista, mutta useista ryhmätuokioista, jotta aineistoon saatiin eri-ikäisiä lapsia. Yhdessä tuokiossa oli noin 4-5 lasta, jotka olivat iältään 6-4-vuotiaita. Tuokioon käytetty aika oli noin 20 min/ryhmä. Kaikki tuokiot kuvattiin videokameralla ja tuokioista otettiin muutama valokuva.

Toiminnallinen tuokio järjestettiin päiväkodissa erillisessä huoneessa. Huoneeseen asetettiin esille kuvia tutuista piirroshahmoista sekä hankittiin näytille tuttuja leluja, joissa toistuvat erilaiset tv/piirroshahmot. Tuokio aloitettiin esittelemällä itsemme, jonka jälkeen esiteltiin huoneessa esillä olevia leluja ja kuvia. Lapset saivat tutustua hahmoihin ja samalla lapsilta kyseltiin tunnistavatko he kyseisiä hahmoja. Lasten tutustuessa ympäristöön tehtiin havaintoja ja lasten puheesta ja käyttäytymisestä. Tutkittavien oma näkökulma huomioitiin muun muassa siten, että lapset saivat tuoda mukanaan päiväkotiin oman lelun ja esitellä sen. He saivat myös valita mieleisensä värityskuvan valmiiksi tulostetuista sarjakuva ja tv-hahmoista. Lasten värittäessä ja tutustuessa huoneessa olevaan rekvisiittaan keskusteltiin heidän mediatottumuksistaan ja kokemuksistaan. Haastateltuja lapsia oli yhteensä 18. Päiväkodissa käytiin yhteensä kolme kertaa pitämässä lapsille toiminnallisia tuokioita.

5.5 Aineiston analyysi

Laadullinen tutkimus tuottaa aineistoa, joka on tarkoitus analysoida. Tämän työn aineiston analysoinnissa käytimme sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on aineiston analysointimenetelmä, jonka avulla kerätty tutkimusaineisto pyritään tiivistämään niin, että tutkittu ilmiö voidaan esittää lyhyesti ja selkeästi. Aineisto voi olla kirjallista tai suullista kommunikaatiota. (Janhonen & Nikkonen 2001, 21, 23.) Kun aineisto on kerätty kasaan, alkaa tutkimuksen työläin vaihe. Materiaali käydään tarkasti läpi ja se litteroidaan eli pelkistetään. Aineistosta etsitään pelkistettyjä ilmauksia sekä perehdytään aineiston sisältöön. Pelkistämällä haetaan vastauksia tutkimustehtävään ja pelkistetyt ilmaukset ovat suoria lainauksia aineistosta. Materiaali käydään moneen kertaan läpi, jotta saadaan sitä kohtaan uusia näkökulmia. Tutkijan on löydettävä materiaalista se, mitä hän on lähtenyt tutkimaan. Analysoinnin avulla pyritään löytämään tutkittavasta ilmiöstä jotain sellaista, mikä lisää ymmärrystämme aihetta kohtaan. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 111.)

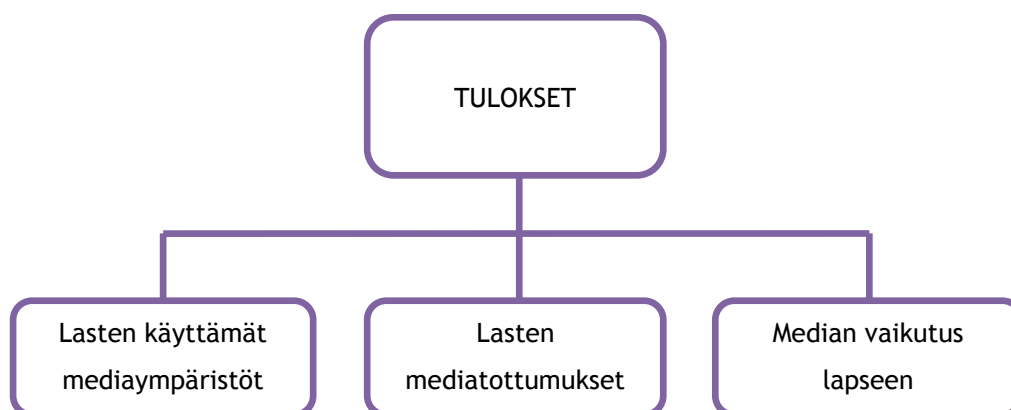
Haastateltavien pieni määrä (10-15 henkeä), ei merkitse aineiston vähyyttä. Haastattelujen ollessa pitkiä tai niitä on ollut useampia, aineistoa kertyy runsaasti. Mitä parempi dialogi on ollut haastattelijan ja haastateltavien välillä sitä rikkaampi on siitä kerätty aineistokin. Aineistoa voidaan jo keruuvaiheessa tarkastella. Aineiston käsittelyyn ja analyysiin tulisi alkaa mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen. Syitä tähän on muun muassa se, että aineisto on vielä tuore ja inspiroi tutkijaa. Samoin selvitetään onko tietoja vielä joltakin osin täydennettävä tai selvennettävä. Aineiston käsittely voi tapahtua niin, että tallennettu aineisto kirjoitetaan tekstiksi. Se voidaan tehdä suorasanaisesti litteroimalla koko haastatteludialogista tai valikoiden esimerkiksi teemojen avulla. Toinen vaihtoehto on, että aineistoa ei kirjoiteta tekstiksi, vaan päätelmiä tehdään suoraan tallennetuista aineistosta. Litterointi on kuitenkin tavallisempaa. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 135, 138.)

Aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että kerätylle aineistolle esitetään kysymyksiä tutkimustehtävän mukaisesti. Aineistosta löydetyt vastaukset eli pelkistetyt ilmaukset kirjataan aineiston termein. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään. Ryhmittelyssä samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään yhdeksi samaksi luokaksi ja annetaan sille sen sisältöä kuvaava nimi. Sisällön analyysissä on tärkeää, että aineistosta erotetaan sen samankaltaisuudet ja erilaisuudet. Aineistossa muodostuvien kuvaavien luokkien tulee sulkea pois toisensa ja olla yksiselitteisiä. Aineiston ryhmittelyn jälkeen tapahtuu aineiston abstrahointi. Abstrahointivaiheessa samansisältöiset luokat yhdistetään, ja niistä syntyy yläluokkia. Luokista voidaan edelleen abstrahoida pääluokka ja antaa sille sisältöä kuvaava nimi, joka yhdistää kaikkia sen alaluokkia. (Janhonen & Nikkonen 2001, 23, 28-29.)

Tulosten analysointi tapahtui helmi-maaliskuussa 2010. Haastatteluista kertyi videoitua materiaalia yhteensä 2,5 tuntia. Aineisto käytiin läpi ja se litteroitiin, josta syntyi 12 sivua tekstiä. Aineistoon tuli haastatteluista myös sellaista asiaa, mikä ei vastannut tutkimuskysymyksiin, joten ne jätettiin huomioimatta aineiston analysointivaiheessa. Tässä opinnäytetyössä sisällönanalyysin pelkistetyt ilmaukset olivat suoria lainauksia haastatteluista. Litteroiduista haastatteluista etsittiin samankaltaiset ilmaukset ja niiden pohjalta ilmaukset ryhmiteltiin ja muodostettiin alaluokkia. Tämän jälkeen aineisto abstrahointiin (liite 3) eli samansisältöisten alaluokkien pohjalta muodostettiin kokoavat yläluokat. Yläluokiksi muodostuivat lasten käyttämät mediaympäristöt, lasten mediatottumukset sekä median vaikutus lapseen. Nämä yläluokat muodostivat yhteisen nimittäjän eli pääluokan ”Lapset median käyttäjinä”.

6 Tulokset

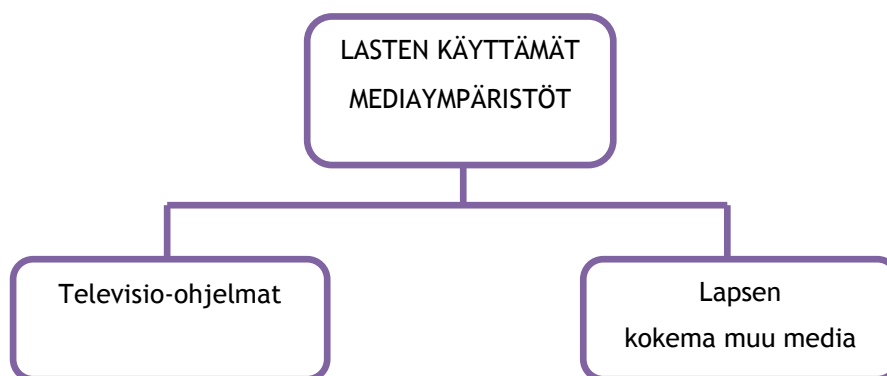
Tämän opinnäytetyön tulokset muodostuvat kolmesta kategoriasta, jotka ovat lasten käyttämät mediaympäristöt, lasten mediatottumukset sekä median vaikutus lapseen (kuvio 1). Tulokset esitetään seuraavissa alaluvuissa.



Kuvio 1: Opinnäytetyön tulokset

6.1 Lasten käyttämät mediaympäristöt

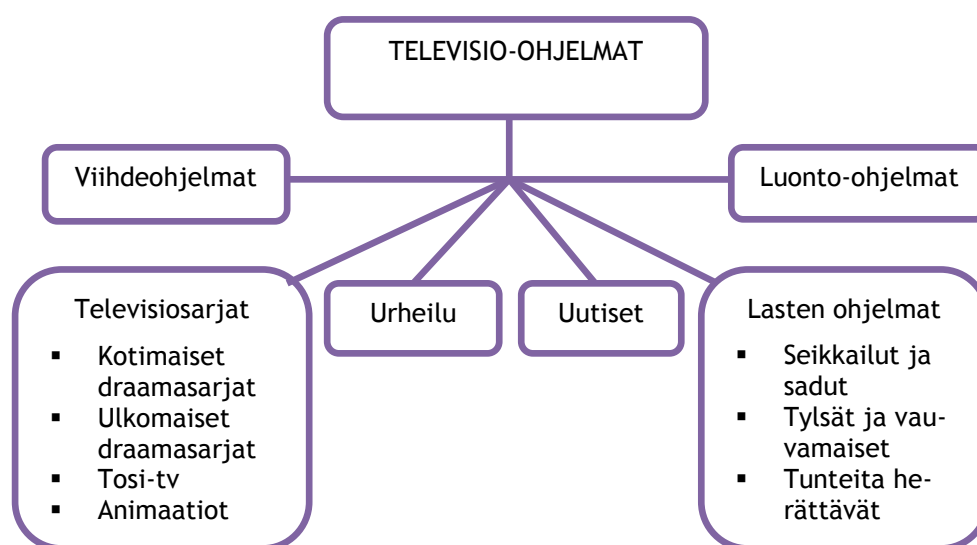
Aineistosta kävi ilmi, että lapset käyttävät paljon erilaisia mediaympäristöjä. Kuviosta 2 nähdään, että lasten käyttämät mediaympäristöt on jaettu televisio-ohjelmiin ja muuhun lapsen kokemaan mediaan. Lasten kertoman mukaan televisio nousi suosituimmaksi mediaympäristöksi. Television lisäksi mielekkäitä mediaympäristöjä olivat tietokone, pelikonsolit ja DVD-elokuvat. Myös kirjat ja lehdet sekä kännykän käyttö nousivat aineistosta esiin.



Kuvio 2: Lasten kuvaamat mediaympäristöt

6.1.1 Televisio-ohjelmat

Lapset katsoivat sisällöltään erilaisia televisio-ohjelmia. Aineistosta voitiin nimetä kuusi televisio-ohjelmaluokkaa, joita olivat lastenohjelmat, televisiosarjat, viihdeohjelmat, luonto-ohjelmat, urheilu ja uutiset. (Kuvio 3.)



Kuvio 3: Lasten kuvaamat televisio-ohjelmat

Lastenohjelmat oli suosituin ohjelmamuoto. Lapset katsoivat koko television ohjelmatarjonnasta selvästi eniten lastenohjelmia. Tämä kävi ilmi kommenttien suuresta määrästä ja lasten innostuneisuudesta. Lapset kommentoivat mielellään tätä aihetta. Aineistosta selvisi, että suosituimpia lastenohjelmia olivat erilaiset seikkailuohjelmat sekä sadunomaiset ohjelmat. Tyttöillä ja pojilla oli omat suosikkiohjelmansa, jotka he ilmoittivat katsovansa aina kun se on mahdollista. Pojat nimesivät suosikikseen seikkailuohjelmat, joissa päähenkilö taistelee vihollisia vastaan estääkseen heidän pahat aikeet. Tällaisia ohjelmia ovat esimerkiksi Turtles, Spiderman ja Batman. Tyttöjen suosikkiohjelmat olivat enemmän sadunomaisia tarinoita, joissa päähenkilöinä olivat keijut sekä erilaiset eläinhahmot. Näissä ohjelmissä päähenkilöt puhuvat usein ystävyystunnetusta ja toisten huomioon ottamisesta. Tällaisia ohjelmia ovat esimerkiksi Winx Club, Hello Kitty ja Nalle Puh. Jotkut ohjelmat saivat yhtä lailla kannatusta tytöiltä sekä pojilta. Osa näistä ohjelmista oli sadunomaisia, esimerkiksi Muumilaakson tarinat, ja toiset olivat ohjelmasisällöltään hauskoja, joissa päähenkilö joutuu monenlaisiin kommelluksiin, kuten Vaaleanpunainen pantteri. Aineiston mukaan lapset katsovat usein tiettyjä samoja lastenohjelmia, varsinkin niitä, jotka tulevat viikonloppuisin tai alkuillasta Pikku Kakkosessa.

”Mä tykkään Prätkähiirestä ja Batmanista”

”Niiskuneidistä... koska se on tyttö ja sil on se kultarengas ja vaalee tukka ja se on hieno”

”Hello Kitty... no sil on aina ihanat vaatteet ja rusetti päässä tai joku sydänpinni”

”Turtles on mun lempiohjelma, mä tiiän niitten kaikkien nimet, Leonardo, Donatello, Michelangelo ja Raffaello”

Kaikista lastenohjelmista ei aineiston perusteella pidetty. Tällaisia ohjelmia lapset kuvasivat muun muassa tylsiksi tai vauvamaaisiksi. Monet tylsiksi kuvatuista ohjelmista on suunnattu haastateltuja lapsia nuoremmille. Nämä ohjelmat ovat sadunomaisia, mutta kerronta ja juoni ovat hyvin yksinkertaisia, soveltuen siksi pienille lapsille. Hahmot ovat värikkäitä ja ohjelmassa keskitytään perusasioiden opetteluun ja leikkiin. Tällainen ohjelma on esimerkiksi Teletapit. Juoneltaan ja kerronnaltaan kaikista alkeellisimpia ovat ihan pienille lapsille ja jopa vauvoille suunnatut ohjelmat. Niissä ei ole oikeastaan juonta vaan ohjelmassa näytetään värikkäitä kuvia erilaisista hahmoista ja eläimistä sekä kasveista. Samassa voi kuulua myös kuvassa nähdyn eläimen ääni, esimerkkinä tällaisesta ohjelmasta voi mainita Vauva-tv:n. Tämä ohjelma on liian yksipuolinen, jotta leikki-ikäinen jaksaisi sitä seurata. Aineistosta kävi myös ilmi, että aikuisten tekemät opettavaiset ohjelmat eivät olleet kovin suosittuja lasten keskuudessa. Tällaisesta ohjelmasta, kuten musiikkia ja musiikkileikkejä opettavasta Ti-Ti-nalasta ei pidet-

ty. Lisäksi lapset mainitsivat joitakin hahmoja, joista he eivät pitäneet. Hahmoja kuvattiin ilkeiksi ja pelottaviksi. Esimerkiksi Muumeista tutut Haisuli ja Mörkö koettiin hahmoiksi, jotka herättivät tunteita. Haisuli on usein ohjelmassa ilkeä ja tekee kiusaa ohjelman muille hahmoille. Mörkö koettiin pelottavaksi, koska se on isokokoinen muihin hahmoihin verrattuna ja se pitää vihaisen kuuloista mörinä ääntä. Lapset samaistuvat voimakkaasti katsomiinsa rooli-hahmoihin mikä aiheuttaa heille erilaisten tunnetilojen kokemista.

”Ti-Ti-nalle, koska se on niin vauvamainen... Kun mä katoin 5-vuotiaana sitä ni mä melkein oksensin”

”Muumissa se mörkö on niin pelottava, se aina sanoo sillä kummituksen äänel... mut onneks se Muumipappa pelotti sen pois”

”Puuha Petee... ku ne tekee kaikkee työjuttuja ni mä en tykkää”

”Silppuri, koska se on pahis”

Tämän aineiston lapset katsovat myös televisiosarjoja, vaikka ne ovat pääosin aikuisille suunnattuja. Mielellään he katsoivat kotimaisia draamasarjoja, kuten Salattuja Elämiä ja Kotikata. Draamasarjat kertovat todentuntuisesti ihmisten jokapäiväisestä elämästä, vaikka se on täysin käsikirjoitettua ja näyteltyä. Monissa sarjoissa tapahtumat ovat liioiteltuja ja kummallisia asioita tapahtuu kerta toisensa jälkeen. Lapsi voi samaistua voimakkaastikin tällaiseen ohjelmaan ja pitää sitä totena. Faktan ja fiktion erottamisen lapset oppivatkin vähitellen, vanhempien läsnäolo ohjelmaa katsottaessa olisi suotavaa. Osa lapsista kertoi seuraavansa draamasarjoja päivittäin. Näiden lisäksi lapset katsoivat hieman tosi-tv-sarjoja, joissa on kuvattu dokumentin tapaan ihmisten työskentelyä erilaisilla työpaikoilla. Kaikki tapahtumat tällaisissa ohjelmissa ovat tosia. Esimerkkejä tosi-tv-ohjelmista ovat Sairaala ja Eläinsairaala. Lapset kuvasivat pitävänsä myös ohjelmista, jotka eivät ole suomenkielisiä. Niissä he seuraavat mielellään kuvaa ja tapahtumia. Animaatiosarja Simpsonit on muun muassa tällainen ohjelma, se on myös aikuisille suunnattu. Ohjelma herättää lapsen mielenkiinnon, koska se on animaatio ja hahmot ovat hauskanäköisiä. Aineisto sisälsi lisäksi monia kommentteja siitä, että lapset eivät pitäneet aikuisten ohjelmista. Tällä tarkoitettiin pääosin ulkomaisia draamasarjoja. Lapset osasivat nimetä tällaiseksi ohjelmaksi Pako-sarjan.

”Mä katon Salkkarit joka päivä”

”Mä tykkään Simpsonista, mut mä en tykkää ku ne puhuu vaa eri kieltä”

”Pakoo, siitä mä en tykkää... nokun siinä ammutaan”

”Mä katoin eilen eläisairaalaan siin oli semmonen strutsi, jonka kaulaan oli tullu haava ja siit oli lähteny nahkaa... ja kerran yhellä koiralla oli ihan kama-lasti kirppuja”

Lapset katsoivat myös muutamia viihdeohjelmia. Viihdeohjelmat ovat hauskoja koko perheen ohjelmia, joissa kerrotaan vitsejä tai visaillaan erilaisista aiheista. Ne voivat olla myös kilpailuja, joissa paras kilpailija voittaa palkinnon. Tällaisia ohjelmia ovat esimerkiksi Putous ja Suomen pelkokerroin. Lasten suosikkiviihdeohjelma oli Hauskat kotivideot, jossa näytetään ihmisten itse kuvaamia kotivideoita, ja jossa tapahtuu aina naurettavia kummelluksia. Lapset kokivat videot hauskoina, koska niissä tapahtuu aina kaikenlaista hassua. Videoissa näytetään esimerkiksi lemmikkieläinten hauskoja toimia.

”Mä katon Hauskat kotivideot joka perjantai... nii vähä ne on kivoja!”

”Se Kete Rahkonen sanoo tota että maija huu maija hii.. ja se poika se... Jone Riksusta aina huutaa ime parsaa!. Se vois välil sanoo jotain muutaki”(Putous tv-ohjelma)

”...Sit mä katon Suomen pelkokerrointa”

Aineiston lapset sanoivat katsovansa luonto-ohjelmia. Luonto-ohjelmat ovat dokumentteja, joissa seurataan hyvin tiiviisti esimerkiksi jonkun eläinlajin elämää sen omassa elinympäristössään. Dokumentit ovat taidokkaasti kuvattuja ja niissä saa usein todistaa vaikkapa eläimen poikasen syntymää. Niissä näytetään myös eläinten taistelua elämästä ja kuolemasta. Tämä kiinnostaa lapsia, koska he näkevät oikeasti miten eläimet elävät luonnossa. Aineistosta kävi ilmi, että lapsia kiinnostivat erityisesti erilaiset nisäkkäät, kuten leijonat. Dinosaurusaiheiset dokumentit jakoivat lasten mielipiteitä. Niistä joko pidettiin tai ei pidetty, osa piti niitä liian jännittävinä.

”Mä katon Avaraa luontoo ja eläinmaailmaa”

”Viimeks ku mä katoin dinosaurusohjelmaa ni mä nukahdin”

Urheiluohjelmista saimme lapsilta muutaman kommentin. Yleistä innostusta tämänkaltaisiin ohjelmiin lapsilta ei kuitenkaan herännyt. Lapsen saattaa olla vaikea seurata nopeatempoista pelin kulkua tai kuunnella monotonista urheiluselostusta, mikä voi selittää mielenkiinnon puutteen.

”Mä en tykkää jääkiekkoilusta, enkä sellassista, missä pelataan palloo”

”Isi kattoo telkasta formulaa en mä jaksa yhtää kuunnella sitä”

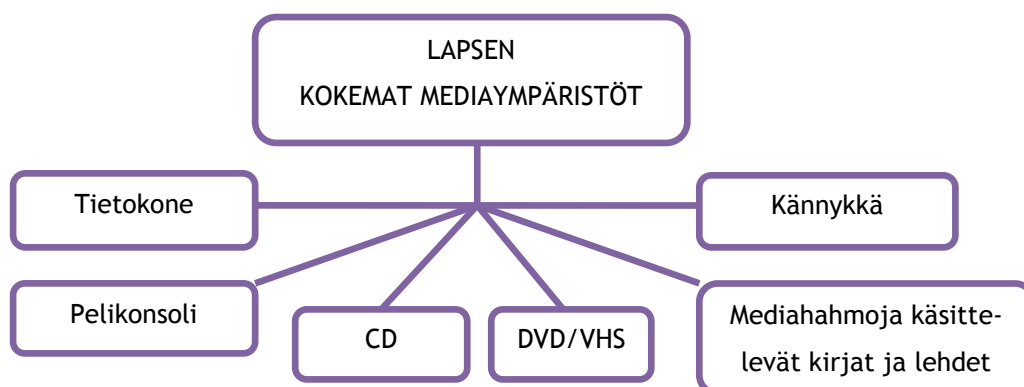
Tämän aineiston mukaan lapset kokivat uutiset tylsinä, eikä niitä haluttu katsoa. Esiin tuli kuitenkin, että vanhempien katsoessa uutisia televisiosta, lapset kuulevat ja näkevät asioita ollessaan samassa huoneessa. Esimerkiksi aineiston keruun aikaan uutisissa näytettiin monia katastrofiuutisia, kuten Haitin maanjäristys, ja ne olivat jääneet lasten mieleen. Tällaisia uutisia kuvattiin pelottaviksi ja jännittäviksi. Uutisissa näytettiin kuvaa sortuneista taloista ja loukkaantuneista ihmisistä, mikä aiheutti lapsissa pelkoa ja huolestusta.

”No mä muistan uutisissa sen ku Haitissa oli maanjäristys ja ne näytti sieltä kuvaa”

”Talo on palanut ja lapset ovat tuotu talosta pois ja palokunta on otettu... ja ottanu lapset pois sieltä talosta... tosi kiva kun ne tuli auttaa niitä”

6.1.2 Lapsen kokema muu media

Aineiston mukaan lapset käyttävät muutakin mediaa kuin televisiota. Muuksi mediaksi lapset kokivat kirjat ja lehdet, tietokoneen, pelikonsolin, kännykän, DVD:n ja VHS:n sekä CD:n. (Kuvio 4.)



Kuvio 4: Lasten kuvaama muu media

Aineistosta selvisi, että lapset katsoivat melko paljon DVD:ltä lastenelokuvia ja piirrettyjä. Suosituimpia elokuvia olivat Walt Disneyn klassikkopiirretyt. Myös prinsessa- ja keijusadut olivat tyttöjen suosiossa. Tällaisia ovat esimerkiksi Tuhkimo ja Helinä-keiju. Eläinhahmot olivat suosittuja niin tyttöjen kuin poikienkin keskuudessa. Eläinsaduista suosituin oli Leijonakuningas, jossa leijonanpentu menettää isänsä ja joutuu nousemaan lauman johtoon nuorena. Piir-

rettysarjoista lapset kertoivat katsovansa sadunomaisia ohjelmia sekä hauskoja piirrettyjä. Lasten suosiossa oli esimerkiksi Poliisiopisto, mikä on piirretty versio samannimisestä aikuisille suunnatusta komediaelokuvasta. Molemmissa seurataan poliisikoulutuksessa olevien oppilaiden vaiheita ja kommelluksia. Aineistosta selvisi myös, että lapsilla oli kotona monenlaisia lastenvideoita, lisäksi niitä vuokrattiin videovuokraamoista. Jotkut kertoivat vuokraavansa elokuvia yhdessä vanhempien kanssa säännöllisesti.

”Mä katon Poliisiopistoa filmiltä”

”Viiru ja Pesonen (elokuva) siinä Viiru muuttu isoks ku se toivo sitä ja Pesonen muuttu pieneks ja se ei toivonu sitä, Viirun piti sekottaa se taikina mut se ei osannu”

”Mä oon myös kattonu Barbin joulun ja Miekka kivessä”

Tämän aineiston mukaan useimmille lapsille luettiin kirjoja iltasatuina. Lapset kertoivat pitävänsä siitä, että heille luettiin satuja. Jotkut lapset osasivat lukea hieman myös itse. Lapset omistivat lisäksi kirjoja ja lehtiä, mutta niitä lainattiin myös kirjastosta. Sarjakuvalehdet olivat suosittuja lasten keskuudessa. Varsinkin sellaiset, joissa oli sama hahmo kuin suosikkitelevisio-ohjelmassa. Myös kirjat, joissa seikkaili joku televisiosta tuttu hahmo, olivat suosittuja. Tyttöjen suosikkeja olivat jälleen prinsessakirjat ja poikien seikkailukirjat. Kaikki eivät kuitenkaan halua luettavan kirjoja lainkaan. Heidän mielestään kirjat ja lehdet olivat tylsiä ja he katsoivat mieluummin ohjelmia televisiosta tai leikkivät leluilla sen sijaan.

”Mä luin edellisenä iltana sen Barbababa-kirjan”

”Mul on tuhkimo, jos on isoo tekstii, mä saan vaa isost tekstistä selvää”

”Me lainataa kirjastosta Tintti”

”Kotona mulla on Winx-lehti”

”Mä en tykkää kirjoista mä tykkää vaan leluista”

Aineistosta kävi ilmi, että lapset pelaavat pelejä eri pelikonsoleilla, kuten Playstationilla, Xboxilla ja Nintendo Wiillä. Kaikilla näillä pelikonsoleilla pelataan television kautta. Konsoli liitetään televisioon, jolloin televisio toimii näyttönä. Aineiston mukaan oli yleistä, että lasten perheissä oli kotona pelikonsoli. Joillakin lapsilla oli oma tai sisarusten kanssa yhteinen pelikonsoli. Kotona saattoi olla myös pelikone, mutta lapsi ei saanut sillä pelata. Lapset ker-

toivat, että myös vanhemmat saattoivat pelata pelikonsolilla säännöllisesti. Lasten mukaan pelikonsoleilla pelattiin enimmäkseen seikkailupelejä sekä tasohyppelypelejä, joissa esiintyi myös televisiosta tuttuja hahmoja. Myös autopelit olivat erityisesti poikien suosiossa. Enimmäkseen lapset sanoivat pelaavansa pelejä, jotka ovat heille suunnattuja, joukossa oli silti sellaisia pelejä, jotka eivät olleet päiväkotikiikarilapsille tarkoitettuja. Tällaisia pelejä olivat esimerkiksi erilaiset sota- ja taistelupelit, jotka sisältävät pienille lapsille haitallista materiaalia.

”Mull on playstationilla semmonen peli et ku ajaa tosi kovaa ni voi tulla poliisit ja siin saa ajettuu kisoja ja vaihettuu autoja... Tais se poliisipeli olla ihan 12-vuotiaille”

”Joo mull on wii sport, äidil on wii fit... öö mulla on pelikone, mul on pleikkari ja paljon pleikkaripelejä”

”Meil on pleikka paitsi että me ei saada sillä pelata”

Lasten puheesta kävi ilmi, että melkein jokaisen kotona on tietokone. Tietokoneella pelataan tietokonepelejä ja käytetään Internetiä. Tietokone sijaitsi yleensä yhteisissä tiloissa, esimerkiksi olohuoneessa, jossa vanhemmat pystyivät paremmin valvomaan lasten tietokoneen käyttöä. Suosituimpia tietokonepelejä olivat tasohyppelypelit sekä opettavaiset pelit, kuten Alku polku-pelit, joissa harjoitellaan muun muassa kirjoittamista, luetun ymmärtämistä ja laskeamista. Myös tietokoneella pelattavissa tasohyppelypeleissä esiintyi televisiosta tuttuja hahmoja. Internetissä pelattiin pelejä tai katsottiin tuttujen hahmojen kuvia. Muuksi median käyttöksi mainittiin myös kännykkä, mutta vain muutamalla lapsella oli oma sellainen. Kännykällä lapset puhuivat puheluita ja kuuntelivat musiikkia. Kännykässä oli myös suosikkiahahmojen kuvia. Suurimmalla osalla lapsista oli kotona CD-soitin, sillä kuunneltiin CD:itä tai radiota. CD:itä kuunneltiin lähinnä lastenlauluja sekä äänikirjoja. Äänikirjoista suosituimpia olivat sadunomaiset kertomukset sekä varsinkin poikien mieleen olivat seikkailutarinat.

”Mul on Muumit piilosilla peli ja Viiru ja Pesonen peli”

”Mä oon palannu tietokoneella Tuhkimo-peliä”

”Mä pelaan yhtä poikien pelii tietokoneella mut mä en muista sen nimee”

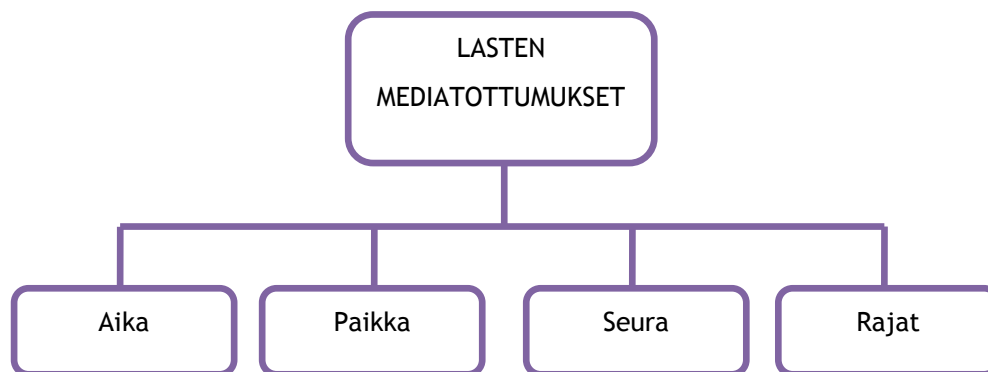
”Mulla on oma kännykkä ja mä kuuntelen sillä Pikku oravia”

”Mä kuuntelen mankasta CD:itä”

”Mull on omas huonees telkkari ja radioki ja CD-soitin”

6.2 Lasten mediatottumukset

Haastattelussa selvitimme lasten mediatottumuksia. Tottumuksia voidaan kuvata ajan, paikan, seuran ja lapselle asetettujen rajoitusten avulla (kuvio 5).



Kuvio 5: Lasten kuvaamat mediatottumukset

Keräämämme aineiston mukaan lapset katsovat televisio-ohjelmia eniten aamuisin ja päiväkodista tulon jälkeen. Lähes kaikki heistä katsoivat ohjelmia myös viikonloppuisin, silloinkin tärkeimmiksi kuvattiin lastenohjelmat. Katseluaika riippui perheen aikatauluista, esimerkiksi toiset katsoivat lastenohjelmia aina aamuisin, kun taas toiset eivät ehtineet katsoa silloin lainkaan. Tämä voi johtua siitä, että aamut ovat kiireistä aikaa vanhemmille ja on helppoa antaa lapsen mennä ohjelmien äären siksi ajaksi, että tarvittavat askareet saadaan hoidettua. Aineistossamme oli lapsia, jotka katsoivat aina tietyt lastenohjelmat tiettyyn aikaan sekä lapsia, jotka ajoittivat katselun hetkeen, jolloin ei ollut muutakaan tekemistä. Yleistä oli, että televisio-ohjelmien katsominen painottui aikaan, jolloin palattiin päiväkodista kotiin. Osa lapsista ilmoitti katsovansa lastenohjelmia aina tai koko päivän, jos se olisi mahdollista. Lisäksi aineistostamme selvisi, että televisio voi olla kotona aina auki, vaikkei sitä kukaan aktiivisesti seuraisikaan. Aineiston mukaan alkuillasta katsottiin lastenohjelmia ja myöhemmin illalla seurattiin vanhempien kanssa aikuisille suunnattuja ohjelmia, useimmiten kotimaisia draamasarjoja.

”Aamulla mun piti herää kuudelta ni telkkarista tuli aika paljon ohjelmii, mä kerkesin kattoo kolme ja sit mun piti mennä pukee”

”Mä en kerkee aamulla, koska isä ja äiti menee niin aikasin töihin”

”Viikonloppuna tulee kaikki hyvät lastenohjelmat”

”Mä meen aina viideltä kotiin, koska silloin alkaa lastikset (lastenohjelmat)”

Televisiota katsottiin eniten olohuoneessa, sisarusten huoneessa tai omassa huoneessa. Kovin monella lapsella ei ollut kotona omaa televisiota. Television katselupaikka vaihteli myös sen mukaan, kuinka paljon vanhemmat rajoittivat television katselua. Lapset käyttivät muun muassa sisaruksia hyväksi ja menivät heidän huoneeseensa katsomaan ohjelmia, jos vanhemmat olivat kieltäneet television katsomisen esimerkiksi olohuoneessa. Aineiston mukaan joillakin lapsilla oli mahdollisuus katsoa televisiota vain olohuoneessa yhdessä vanhempien kanssa. Vanhempien ei ole helppo valvoa lastensa median käyttöä. Osa lapsista kertoi, että he katsoivat televisiota aina omassa huoneessaan ja usein ilman seuraa. Ohjelmia katsottiin lisäksi kylässä ja kavereiden luona. Tällöin vanhempien on vaikeampi rajoittaa lapsen television katsomista ja kaverin kotona voi olla aivan eri säännöt sallituista ohjelmista sekä median käytöstä kuin omassa kodissa. Vanhempien olisikin syytä puhua keskenään siitä mikä on sallittua ja mikä ei.

”Mä meen aina mun isoveljen huoneeseen kattoo telkkaa jos mun vanhemmat ei anna mun kattoo”

”Mä katon olkkarissa kun mun huoneessa on digiboksi rikki”

Tässä aineistossa oli yleistä, että televisiota katsottiin yksin. Toiset lapset sanoivat pitävänsä television katsomisesta yksin ja toiset kertoivat katsovansa ohjelmia yksin, koska heillä ei ollut seuraa. Jotkut lapsista taas katsoivat televisiota yhdessä vanhempien tai sisarusten kanssa. Perheillä oli myös tapana katsoa televisiosta tiettyjä ohjelmia aina yhdessä. Aineistosta selvisi myös, että jotkut lapset katsovat usein televisiota kavereiden kanssa, joko kaverin luona tai lapsen omassa kodissa. Tällöin lapsi saattaa katsoa sellaisia ohjelmia, mitä hän ei normaalisti yksin katsoisi tai saisi katsoa, kaverin kiinnostuksen kohteet voivat vaikuttaa ohjelman valintaan. Lisäksi selvitimme, mitä vanhemmat tekevät silloin kun lapset katsovat televisio-ohjelmia. Joidenkin lasten vanhemmat tekivät kotiaskareita, kuten siivousta ja ruuanlaittoa tai keskittyivät lehden lukemiseen sillä aikaa kun lapset olivat television parissa. Vanhemmat tarvitsevat myös omaa aikaa. Monessa perheessä arjen kotityöt ja muut askareet sujuvat helpoiten, kun lapset istuvat rauhassa television ääressä eikä heitä tarvitse olla koko ajan seuraamassa.

”Mä tykkään kattoo yksin”

”Mä katon mun isosiskojen kaa”

”Mä katon aina äitin kanssa”

”Äiti imuroi ni mä katon filmii”

”Lukee lehtee... Hoitaa vauvaa”

Vanhemmat sallivat lastensa katsoa televisiosta lastenohjelmia sekä tiettyjä aikuisille suunnattuja ohjelmia, kuten kotimaisia draamasarjoja ja viihdeohjelmia. Näitä niin sanottuja aikuisten ohjelmia katsotaan yleensä yhdessä vanhempien kanssa. Aineiston mukaan vanhemmat olivat kieltäneet joiltakin lapsilta uutisten katsomisen, ja lisäksi monet kertoivat, etteivät he saa katsoa illan myöhäisohjelmia. Aineistosta ilmeni myös, että lapset eivät olleet kovin kiinnostuneita myöhään illalla näkyvistä ohjelmista, koska ne olivat usein vieraskielisiä eikä lapsi sen takia pystynyt kunnolla seuraamaan ohjelmaa. Osa lapsista oli kuitenkin nähnyt televisiosta heille sopimatonta materiaalia joko vanhempien luvalla tai ilman.

”Ne antaa mun kattoo pahoja ohjelmii, sellassii että niis on semmosii noitii ja kaikkee ja sit ne tulee sieltä ja ne kattoo vaa”

”Mun äiti ja isä kieltää vaan mua kattomasta... sellassii hurjii aikuisten ohjelmii ja asioita”

”Mä saan kattoo ilman lupaaki”

”Jos mä oon kiltti niin mä saan kattoo salkkareita”

”Arvatkaa, mitä äiti ja isä ei anna mun kattoo... uutisia”

Aineistosta kävi ilmi, että oli joitakin ohjelmia, joita lapset olisivat halunneet katsoa, mutta vanhemmat eivät antaneet lupaa siihen. Kiellettyjä ohjelmia olivat ulkomaiset draama- ja jännityssarjat sekä elokuvat. Nämä ohjelmat sisälsivät liikaa jännitystä ja väkivaltaa. Lapset olisivat halunneet katsoa erityisesti joitain jännittäviä elokuvia, joissa aiheina olivat robotit ja velhot. He olivat harmissaan, koska vanhemmat eivät olleet antaneet heidän katsoa niitä. Selvisi myös, että vanhemmat olivat rajoittaneet lasten pelaamista. Perheissä ikärajoihin kiinnitettiin vaihtelevasti huomiota. Toisilla lapsilla oli selvät rajat, mitä he saivat pelata ja mitä eivät, mutta toisilla rajat olivat häilyvämmät. Joidenkin lasten vanhemmat olivat hyvin tarkkoja siitä, millaisia pelejä lapsille ostettiin. Kuitenkin osa lapsista sai pelata selvästi heitä vanhemmille suunnattuja pelejä. Lapset tiesivät myös itse ikärajoista, mutta heidän mieles-

tään ne eivät juuri vaikuttaneet ohjelman tai pelin valintaan. Toisaalta aineistossa oli myös lapsia, joilta pelaaminen oli kokonaan kielletty vaikka perheessä olisikin ollut pelikone. Vanhemmat ovat nykyisin enemmän tietoisia pelien ja elokuvien ikärajoista ja yrittävät noudattaa niitä parhaansa mukaan. Lisäksi on niitäkin vanhempia, jotka pitävät ikärajoja vain suosituksina ja antavat lastensa katsoa heiltä kiellettyjä mediasisältöjä.

”Batmania mä haluisin kattoo mutkun mä en saa ni mua harmittaa”

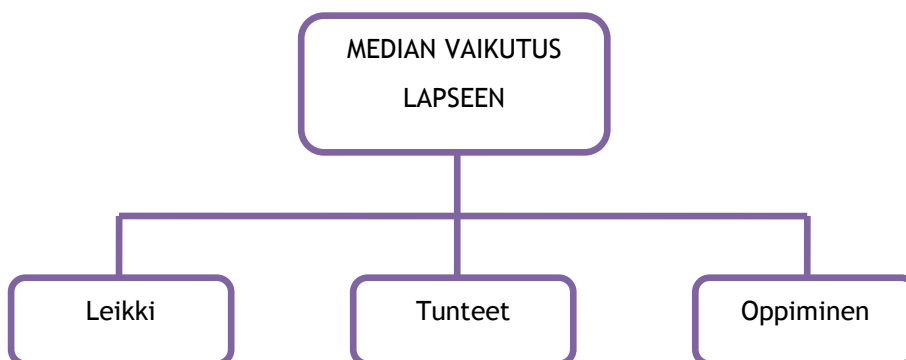
”Mä oisin halunnu kattoo Harry Potteria”... (toinen sanoo:) ”Mä saan kattoo Harry Potteria, mä katon välil sitä yksin”

”Mä oisin halunnu kattoo sitä yhtä robottiohjelmaa ja sit pelata yhtii pelejä mut ne pelit oli kielletty alle 15-vuotiaille”

”Ja mä pelaan Lego Batmania vaikka se on 7-vuotiaille, mut mä pääsen sen läpi koska se on ihan nynny”

6.3 Median vaikutus lapseen

Selvitimme, miten media vaikuttaa lapseen. Aineiston perusteella syntyi kolme alakategoriaa, joita olivat leikki, tunteet ja oppiminen. (Kuvio 6.)



Kuvio 6: Median vaikutukset lasten kuvaamana

Lapset kertoivat, että heillä on kotona televisiosta tuttuja hahmoja leluina. Tyttöjen suosikkeja olivat erilaiset nuket ja eläinhahmot, kun taas pojilla suosikit olivat enemmänkin robotihahmoja sekä ninjasotilaita. Aineistosta ilmeni, että lapset leikkivät mieluiten suosikkiohjelmansa hahmoilla, joita heillä saattoi olla useampia hahmoja samoista ohjelmista. Erityisesti tyttöjen suosiossa oli lelu, josta ei ole televisiosarjaa. Kuitenkin näitä kyseisiä leluja mainostetaan televisiossa. Nykyiset televisiomainokset ovat niin monipuolisia, ettei lapsi erota

milloin varsinainen ohjelma katkeaa ja mainos alkaa. Tästäkin syystä monet lelut nousevat lasten suosioon, vaikka ne eivät esiinny varsinaisesti itse lastenohjelmissa.

”Olen pikku Nalle Puh, terve pikku Tiikeri... tuu leikkii mun kanssa” (Esitteli omaa leluansa muille kavereille)

”Mulla on ainakin yli kymmenen Petshoppia ja Petshop-talo niin mä leikin niillä”

Aineistosta kävi ilmi, että lapsilla oli erilaisia suosikkiahmojensa rooliasuja, joita he käyttivät leikkiensä elävöittämiseen. Roolileikit olivat suositumpia kuin pelkkä leluhahmoilla leikkiminen. Roolileikkejä leikittiin myös ilman rooliasua ja roolileikkien aiheet saatiin suoraan televisiosta seuratuista ohjelmista. Päiväkoti-ikäinen lapsi leikkii paljon roolileikkejä, koska siinä hän opettelee ihmisten välistä kontaktia ja sosiaalista kanssakäymistä. Roolileikit olivat vuorovaikutuksellista ja tärkeintä niissä oli lapsen oma mielikuvitus ja kavereiden kanssa yhdessä leikkiminen. Roolileikkejä leikittiin sekä kotona että päiväkodissa. Aineiston mukaan toiset lapset halusivat leikkiä yksin ja toiset leikkivät roolileikkiä ainoastaan kaverin kanssa. Lapset kuvasit yksin leikkimistä helpommaksi, koska muut eivät silloin sotke hänen leikkejään ja samalla saa itse päättää säännöt ja sen mitä leikitään.

”Mulla on Batman-, Spider- ja Turtles- asu”

”Leikin, että mä oon se Mutanttininja”

”Mä leikin Prinsessa Ruususta ja muitakin prinsessoja”

”Ja mä en osaa oikein leikkii muuten ku yksin ku kaikki sekottaa mun leikit”

Lasten suosikkiahmot näkyivät lelujen ja rooliasujen lisäksi lasten vaatteissa ja valittaessa mieleistä värityskuvaa haastattelun jälkeen. Vaatteissa selvästi suosituimpina hahmoina toistuivat samat hahmot kuin lempiohjelmissakin. Tyttöillä oli prinsessoja, keijuja ja eläinhahmoja, kun pojilla taas oli ”ninjoja” sekä robotteja. Pojilla suosikkiahmojen kuvia ei ollut nähtävissä yhtä paljon vaatteissa kuin tyttöillä, toisaalta pojat taas innostuivat leikkimään suosikkiahmoaan myös haastattelun aikana. Värityskuvia valittaessa suurin osa lapsista tunnisti kaikki hahmot nimeltä. Värityskuviksi olimme valinneet hahmoja monista erilaisista lastenohjelmista ja hahmot vaihtelivat roboteista keijuihin. Lapset tunnistivat hyvin myös hieman vanhempia piirroshahmoja kuten Aku Ankan ja Mikki Hiiren. Värityskuvaa valitessa tytöt ja pojat valitsivat omat suosikkikuvat, jotka toistuivat samoina jokaisessa haastattelussa ryhmässä. Tytöistä monet valitsivat keijun, prinsessan tai jonkin eläinhahmon, kuten Hello Kitty-

kissan. Poikien suosikkeja olivat ninjahahmot ja robotit, kuten Turtles-ninjat ja Transformers-robotit.

”Tää on ostettu Henkalta ja Maukalta ja sit mulla on semmoset legginssitkin kotona” (Hello-Kitty-paita)”

”Jee jee saadaaks me värittää... Mä haluan ainaki ton Helinä-keijun”

Ohjelmat herättivät lapsissa monenlaisia tunteita. Näitä kuvailtiin sanoilla hauska, kiva, jännittävä, pelottava ja surullinen. Eniten kommentteja saimme kuitenkin ohjelmien aiheuttamasta pelosta ja jännityksestä. Pelottaviksi asioiksi koettiin erilaiset hahmot, kuten noidat, hirviöt, ketut ja haamut, joiden ulkonäköä kuvailtiin hyvin tarkkaan. Aineiston mukaan pelottaviksi ja jännittäviksi asioiksi koettiin väkivaltaiset tapahtumat, kuten ampuminen, riehuminen, tappelut ja kuolema. Uutisista pelottavaksi mainittiin Haitin maanjäristys ja sen yhteydessä näytetty kuvamateriaali. Aineistosta kävi ilmi, että myös jotkut pelit olivat lasten mielestä pelottavia. Pelottavia pelejä olivat esimerkiksi sota- ja taistelupelit, jotka on yleensä suunnattu paljon vanhemmille pelaajille. Jotkut lapset eivät kokeneet, että televisio-ohjelmissa olisi mitään pelottavaa. Aineistossa lapset toivat esille lisäksi monenlaisia pelonhallintakeinoja, joilla he saivat pelottavan asian pois mielestään. Yleensä pelkoja syntyi silloin kun lapsi oli nähnyt jotain pelottavaa mediasisältöä esimerkiksi televisiosta. Keinoiksi pelon voittamiseen lapset mainitsivat silmien sulkemisen, käsien laittamisen korville, television sulkemisen, vanhemmille kertomisen ja piiloon menemisen.

”Mä oon nähny semmosen missä katkastaan kaula, semmosesta merirosvo-ohjelmasta”

”Salkkareis sillo räjähti se oli jännittävää ja sit se Juulia ei heränny ollenkaa”

”Mä oon kattonu Prinsessa Ruususen yksin ja joskus mä oon pelänny”

”Mua ei pelota mikään mitä telkkarist tulee ihan turhaa ku ne ei pääse sielt telkkarist ees ulos ja ne ei oo oikeita”

”yks mun lempivideo siin on kettu ja haltija, sillä haltijalla on hamsteri. Kaikesta pelottavinta on se kettu kun se syö sen haltijan”

”Jos mä oon piirtäny sen hahmon paperille, mä ryttään sen näin ja heitän sen roskeen.. se menee sit mun päästä pois”

”Mä meen aina peiton alle”

”Mä sillon potkasen sitä telkkaria”

Lapset näkivät myös painajaisunia ohjelmissa näkemistään pelottavista asioista. He kertoivat myös, että nukkumaan meneminen ja nukahtaminen tuntuvat joskus pelottavilta erityisesti sen jälkeen, kun he ovat katsoneet jännittävää ohjelmaa. Vanhempien pitäisi rajoittaa television käyttöä varsinkin ilta-aikaan, jotta lapsi rauhoittuisi nukkumaan. Lisäksi vanhempien tulisi olla lapsen luona kun pelkotiloja ilmenee sekä rauhoitella lasta kunnes hän on valmis nukahtamaan. Tässä aineistossa lapset kuvasivat tyypiltään erilaisia unia. Paha voi esimerkiksi tunkeutua kotiin ja tehdä paha jollekin läheiselle tai se voi jahdata lasta unessa. Pelottavat unet aiheuttivat heräilyä öisin sekä itkuisuutta. Lasten mukaan myös nukahtaminen heräämisen jälkeen oli vaikeaa.

”Mua pelottaa et se tulee ikkunaan”

”... mä jouduin kattoo siihen väkisin... nii sit mä näin paha unta siitä noidasta... se noita teki kaikkia pahoja juttuja... että se otti mun kaverin ja kiusas sitä ja sit mä heräsin”

”Että dinosaurus olis jahdannu mua, se on mun todella paha painajainen”

Lapset kokivat ohjelmissa myös iloa ja hauskuutta. Lastenohjelmissa kerrottiin olevan eniten hauskoja tapahtumia, jotka naurattavat tai ovat kivoja. Aineiston mukaan lastenohjelmissa hauskaa olivat hassunnäköiset hahmot, joille sattui monenlaisia hauskoja asioita. Tämän lisäksi lapset sanoivat viihdeohjelmien olevan hauskoja, erityisesti lapset kokivat hauskoina ohjelmat, joissa näytettiin ihmisten kuvaamia kotivideoita, joissa sattui aina monenlaisia komelluksia niin eläimille kuin ihmisillekin. Lisäksi ohjelmissa kerrottiin olevan joitakin surullisia tapahtumia. Yleensä nämä liittyivät hahmon tai ihmisen kuolemaan sekä kipeänä olemiseen. Aineiston perusteella lapset samaistuivat ohjelmassa näkemäänsä hahmoon ja hänen suruun tai sairastumiseen, jolloin heistä tuntui kurjalta katsoa sellaista ohjelmaa.

”Siel Hauskoissa kotivideoissa se vauva laitto pönttöön pään ja se isä tönäs sen sinne pönttöön”

”Ruohonjuuritasolla yhet murkut varasti sokeria pöydältä” (Animaatio-ohjelma ötököistä)

”Pikku Kakkosessa se käärme pisti sitä poikaa ja se poika kuoli”

”Kerran yks tyttö oli kipeenä ja sit sen piti olla vaan kotona eikä se saanu mennä kavereiden kanssa leikkii, se ei ollu kivaa”

Tässä aineistossa muutama poika kertoi, etteivät he pidä yhtään televisio-ohjelmien suutelu-kohtauksista. He eivät halua nähdä tällaisia kohtauksia vaan laittavat mieluummin silmät kiinni tai jättävät katsomisen kesken. Lapset eivät olleet ollenkaan kiinnostuneita tämänkaltaisia ohjelmista. Lapset ottivat kuitenkin aiheen itse puheeksi ilman, että heiltä olisi mitään siihen viittaavaa kysytty. He ovat saattaneet nähdä esimerkiksi suutelua joissain piirretyissä ja myös kotimaisissa draamasarjoissa, joita he katsovat säännöllisesti. Lapset eivät kuitenkaan osaa vielä suhtautua tämän kaltaisiin asioihin, koska ne eivät ole heille vielä ajankohtaisia.

”Ei mut Spiderissa välil pussataan... se ei oo kivaa! Yök, hyi!” (Spiderman-elokuva ja tv-ohjelma)

Lapset kuvasivat oppineensa ohjelmista monenlaisia asioita, kuten taisteluliikkeitä, vaarojen huomioimista, luonnonsuojelua ja kiusaamisen välttämistä. Lapset olivat jonkin verran kiinnostuneita luonnosta ja sen hyvinvoinnista. Lapset olivat nähneet televisio-ohjelmasta, miten roskat oli kerätty roskakoriin ja kertoivat ottaneensa siitä opiksi. Lasten mukaan he olivat oppineet ohjelmista oikein ja väärin toimimista katsomalla sarjoja ja matkimalla televisiohahmojen toimintaa. Tietokoneella lapset sanoivat oppineensa muun muassa kirjoittamista ja lukemista. Näitä taitoja he olivat oppineet opettavaisten pelien avulla. Aineiston mukaan lasten oli vaikea tunnistaa oppimistaan, tämä ilmaistiin esimerkiksi niin, etteivät he olleet oppineet mitään.

”Joo mä oon oppinu sellasesta ohjelmasta että sähköisku.. että älä koske sellassiin töpseleihin mitä ei tiedä, sen mä oon oppinu”

”No mä oon oppinu yhestä ohjelmasta jossa autettiin köyhiä vesipulassa niin siitä mä opin et pitää säästää vettä”

”Franklinissa oli semmonen tarina ettei ketään saa kiusata ku se ei oo kivaa”

7 Pohdinta

7.1 Tulosten tarkastelua ja johtopäätöksiä

Tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia haastatteleamalla ja havainnoimalla lapsia heille järjestetyssä toimintatuokiossa päiväkodissa. Haastattelussa käytettiin apuna tätä työtä varten laadittua teemahaastattelurunkoa. Tuloksia tarkastellaan tulososiossa esitettyjen lukujen mukaisesti: lasten käyttämät mediaympäristöt, lasten mediatottumukset sekä median vaikutus lapseen.

Lapset käyttivät monenlaisia mediaympäristöjä, joista yleisin oli televisio. Televisiosta katsottiin eniten lastenohjelmia, kuten seikkailuja ja satuja. Lastenohjelmien lisäksi lapset katsoivat kotimaisia draamasarjoja, viihdeohjelmia, tosi-tv-sarjoja sekä luonto-ohjelmia. Valkosen ym. (2005, 54-55) mukaan sähköiset mediat ovatkin kaikista medioista vaikutusvaltaisimpia ja niistä televisio varmasti vaikutusvaltaisin. Katsotuissa ohjelmissa lapsilla oli tietyt suosikkiohjelmat, joita seurattiin säännöllisesti ja usein vanhempien kanssa. Lapset eivät olleet kovin kiinnostuneita aikuisille suunnatuista vieraskielisistä televisiosarjoista. Tällaisia sarjoja on työlästä seurata, koska puhe ei ole suomeksi, eivätkä lapset osanneet lukea tekstitystä. Tietyt animaatiot kiinnostivat lapsia vieraskielisyydestä huolimatta. Syy siihen, että lapset jaksoivat näitä kuitenkin seurata, voi olla niiden sisältämät värikkäät kuvat sekä vauhdikkaat ja hauskat tapahtumat. Aikuisille suunnattuja animaatioita, kuten muitakin ohjelmia pitäisi sallia katsottavaksi lapsen iän ja kehitystason mukaan. Vanhempien tulisi lisäksi huomioida, että myös animaatiot ja lastenohjelmat voivat sisältää kiroilua ja väkivaltaa. Hietala (2002, 82-83) toteaa, että liikkuva kuva on lumoavaa ja se vangitsee niin lapset kuin aikuisetkin katsomaan televisiota, vaikka sieltä ei tulisikaan mitään kovin mielenkiintoista. Eri ohjelmaluokista urheilu ja uutiset eivät juuri lapsia kiinnostaneet. Mielenkiinnon puute urheiluun voi johtua urheilukilpailujen seurannan vaikeudesta nopeitempöisessä lajissa ja kilpailujen pitkäkestoisuudesta. Uutisia ei sinänsä seurattu, mutta niiden mediasisällöt jäivät lasten mieleen, kun he näkivät ja kuulivat asioita vanhempien katsoessa uutisia.

Lapset käyttivät myös muita mediaympäristöjä kuin televisiota. Lastenohjelmia ja -elokuvia katsottiin omilta DVD:ltä sekä VHS:ltä ja niitä lainattiin myös videovuokraamoista. Tulosten mukaan lapset pelasivat erilaisilla pelikonsoleilla ja tietokoneella. Yleisesti ottaen pelattavat pelit olivat lapsille soveltuvia, mutta joukossa oli myös heille soveltumattomia pelejä. Vanhempien olisi hyvä katsoa jo pelin ostovaiheessa, mikä ikäraja pelissä on sekä mitä se sisältää, jotta voi päätellä, onko se sopiva leikki-ikäiselle lapselle. Tietokoneella lapset pelasivat enimmäkseen opettavaisia ja tasohyppelypelejä, jotka olivat tämän ikäisille lapsille suunnattuja. Opettavaisten pelien avulla lapset opettelivat esimerkiksi lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Leikki-ikäiselle on paljon hyötyä erilaisista interaktiivisista peleistä, koska inter-

aktiivinen oppimisympäristö on turvallinen ja lapsi saa siitä oppimisen iloa (Lehtipuu 2006, 61-62). Vanhemmat voisivat vielä enemmän kannustaa lapsia tämän tyyppisten pelien pariin, koska ne ovat kehittävää ajanvietettä. Tulosten mukaan lapset pelasivat tällaisia opettavaisia pelejä mielellään. Opettavaiset pelit eivät vain ole saaneet niin paljon huomiota mediassa kuin suosituimmat tasohyppely tai sotapelit. Aineistossamme lapset mielsivät mediahahmoja käsittelevät kirjat ja lehdet myös mediaksi, sillä niissä esiintyy samoja hahmoja kuin televisiossa. Tästä voidaan päätellä, että lapset eivät erota niiden eroja vaan mieltävät mediaksi mm. kaiken missä esiintyy tuttu hahmo. Pieni osa lapsista omisti kännykän, mikä voi johtua siitä, ettei sille ole vielä tarvetta ja lisäksi sen käyttö voi olla lapselle hankalaa. Se, että lapsi osaa käyttää medialaitteita, ei tarkoita sitä, että lasten taidot olisivat riittävästi kehittyneet median tulkintaan ja sen viestien ymmärtämiseen (Kerhokeskus 2009, 8). Nykyään kuitenkin yhä useampi lapsi saa oman kännykän kouluiässä. Aineiston lapset kuuntelivat kännykällä mm. musiikkia. Tämän lisäksi monet omistivat CD-soittimen, jolla kuunneltiin lastenlauluja sekä musiikkisatuja.

Lapsilla oli monenlaisia mediatottumuksia ja ne erosivat jonkin verran toisistaan. Lapset käyttivät melko paljon aikaa television katseluun. Yleisimmin televisiota katsottiin aamulla ja päiväkodista tulon jälkeen iltapäivällä. Lapset katsoivat myös ohjelmia yhdessä vanhempien kanssa illalla. Silloin katsottiin eniten kotimaisia draamasarjoja ja viihdeohjelmia. Television katseluaikaan vaikuttivat perheen oma aikataulu ja vanhempien töissä käynti. Alle kouluikäisen ei tulisi katsoa televisiota enempää kuin tunti päivässä, sillä suurempi katselumäärä kuormittaa hermostoa ja voi purkautua helposti levottomuutena (Lehtipuu 2006, 61-62). Vanhempien olisi hyvä myös seurata lasten ruudun ääressä käyttämää aikaa ja rajoittaa television katsomista, jos siitä on tulossa lapselle päivän ainut viihdyke, eikä lapsi halua tehdä enää muuta. Lapsen median parissa viettämä aika saisi olla tasapainossa liikunnan, harrastusten, leikin sekä muun toiminnan kanssa (MLL 2010b).

Tässä aineistossa lapset kuvasivat vanhempien tekevän mm. kotitöitä, hoitivat vauvaa tai lukivat lehtiä lasten katsellessa televisiota. Vanhempien onkin helppo jättää lapsi katsomaan tv-ohjelmia tai muun median pariin esimerkiksi silloin, kun vanhemmilla on paljon kotiaskareita tai haluavat muuten vain omaa aikaa. Vanhempien tulisi katsoa televisiota yhdessä lasten kanssa, jotta lapsi voi turvautua vanhempaan myös kesken ohjelman. Lapsi voi myös ihmetellä televisiossa näkyviä asioita, jolloin vanhemman on hyvä olla läsnä ja selittää lapselle mitä televisiossa tapahtuu. Salokosken (2007, 83) mukaan pienet lapset eivät osaa myöskään riittävän hyvin hahmottaa ajankulua, joten median kulutusta rajoittamaan tarvitaan aina aikuinen. Median käytölle tulisi luoda oikeaoppiset käyttötottumukset jo ennen kouluikää, koska lapsen kasvaessa rajojen asettaminen käy haasteellisemmaksi (MLL 2010b). Lapset katsoivat televisiota paitsi vanhempien myös sisarusten ja kavereiden kanssa. Toiset katsoivat televisiota yksin, mikä johtui seuran puutteesta tai omasta halusta. Tärkeintä olisi, että lapsella

olisi joku vanhempi henkilö, jonka kanssa keskustella näkemistään asioista. Lasta ei saisi koskaan jättää yksin näkemänsä ja kokemansa kanssa. On hyvä huomioida, että lapset kuluttavat mediaa muuallakin kuin kotona. Kotona on voitu laatia selkeät ohjeet median käytölle, mutta vanhempien tulisi myös Martsolan ja Mäkelä-Rönholmin (2006, 135,139) mukaan olla tietoisia millaisia mediasisältöjä lapsi katsoo kavereilla, kylässä ja päiväkodissa.

Tämän aineiston mukaan vanhemmat olivat kieltäneet lapsilta joidenkin ohjelmien katsomisen. Näitä olivat esimerkiksi uutiset ja myöhäisillan ohjelmat, kuten ulkomaiset draama- ja jännityssarjat sekä elokuvat. Lapset kertoivat, etteivät he seuraa tai ole kiinnostuneita tämännäköisistä ohjelmista. Lapset osasivat kuitenkin kuvata Haitin maanjäristyksen tapahtumia sekä mainita sarjoja, jotka ovat selvästi aikuisille suunnattuja ja sisältävät heille haitallista materiaalia. Ohjelmat tai uutiset, jotka sisältävät onnettomuuksia, väkivaltaa ja seksiä eivät sovi lasten katseltavaksi (Lappeenranta 2009, 6). Täytyy muistaa, että vanhempi on aina vastuussa siitä, mitä hänen lapsensa katsoo televisiosta. Vanhemman olisi hyvä tutustua lasta kiinnostavien ohjelmien sisältöön ja päättää sen perusteella onko ohjelma lapsille soveltuva. Tässä tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitysvaihe. Esimerkiksi lastenohjelmatkin voivat sisältää väkivaltaa, joka voi pelottaa lasta. Vanhempien tutustuminen ja osallistuminen lapsen mediankäyttöön, katsellen, pelaten ja keskustellen niistä sekä antaen lapsen näyttää omia taitojaan, luo pohjaa hyvälle mediakäyttäytymiselle (MLL 2010b). Tässä aineistossa vanhempien huomio ikärajoihin vaihteli, toisilla lapsilla oli selvät rajat, mitä sai pelata, kun taas toisilla rajat olivat häilyvät. Osa lapsista pelasi selvästi heitä vanhemmille suunnattuja pelejä. Tämän perusteella vanhempien olisi syytä tietää enemmän pelien ikärajoista ja niiden tarkoituksenmukaisuudesta.

Tuloksista tuli esiin monia median vaikutuksia lapseen. Media innostaa lapsia leikkimään. Lapsilla oli paljon televisiosarjoista ja piirretyistä elokuvista tuttuja hahmoja leluina ja he käyttivät myös näkemiensä ohjelmien tapahtumia oman leikkinsä runkona. Median vaikutusta lapsen leikkiin on kuitenkin kiistelty, muun muassa Salokosken ja Mustosen (2007, 45) mukaan liiallinen television katselu saattaa vahingoittaa lapsen kykyä leikkiä oma-aloitteisesti ja luovasti sekä syrjäyttää muun leikin kokonaan. Lapsilla oli televisio-ohjelmista tuttuja hahmojen lisäksi joitain suosittuja leluja, jotka eivät esiintyneet missään lastenohjelmassa. Lapset ovat saaneet innostuksen näihin leluihin nähdessään niitä televisiomainoksissa, joita näytetään muun muassa lastenohjelmien välissä. Tästä voi päätellä, että lapset eivät välttämättä erota mainosta ja televisio-ohjelmaa toisistaan vaan he kokevat mainokset myös omaksi ohjelmakseen. Päiväkoti-ikäinen lapsi käsittää television mainokset sisällöllisesti osaksi ohjelmaa ja heillä on vaikeuksia tunnistaa mainoksien suostutteleva tarkoitus (Kangas ym. 2008, 8). Lapset muokkaavat itse mediakulttuuriaan, mutta sitä ohjataan osaltaan myös kaupallisesti, lisäksi leikkeihin sisältyy helposti televisio-ohjelmiin ja peleihin liittyviä oheistuotteita (Noppi ym.2008, 59, 126).

Lapsille suunnatut mainokset ovat nykyään tehty värikkäiksi ja hauskoiksi, joita lapsen on helppo katsoa ja sisäistää siinä mainostettavan lelun nimi. Nähtyään mainoksen, lapsi haluaa kyseisen lelun ja kertoo siitä myös ystävilleen, jotka myös innostuvat lelusta. Myöskään medialeikit eivät edellytä, että lapsi on itse nähnyt tai seurannut leikin taustalla olevaa ohjelmaa, sillä leikit ja erilaiset mediasisällöt leviävät vertaisryhmien kautta (Noppari ym. 2008, 58, 59). Lasten suosikkihakmot näkyivät myös lasten vaatteissa ja värityskuvaa valittaessa. Tietty suosikkihakmot toistuvat lähes jokaisessa ryhmässä. Nämä hakmot olivat juuri niitä, jotka jatkuvasti tulevat lapsia vastaan mm. mainoksissa ja tavaratalojen leluhyllyillä ja lisäksi niistä on lähes poikkeuksetta valmistettu mitä erilaisimpia tuotteita. Värityskuvista lapset tunnistivat lähes kaikki hakmot nimeltä, joten heidän täytyy olla hyvin tietoisia televisiosta tulevista lastenohjelmista ja myös katsovat niitä.

Media herätti lapsissa tunteita, kuten ilo, suru, jännitys ja pelko. Aineiston lapset toivat selkeästi esille mediasisältöjen aiheuttaman pelon ja jännityksen. Esimerkiksi kaikista lastenohjelmista ei pidetty, sillä jotkin lastenohjelmat olivat lasten mielestä tylsiä tai lapset kokivat niiden olevan pelottavia. Tylsät ohjelmat olivat lapsen mielestä paljon pienemmille lapsille tarkoitettuja tai osassa lastenohjelmia oli hahmoja, jotka tuntuivat pelottavilta, eikä niitä siksi haluttu tai jaksettu katsoa. Pelottaviksi koettiin erityisesti erilaiset pelottavat hakmot sekä ohjelmien sisältämät väkivaltaiset kohtaukset. Toisaalta lapset kuitenkin halusivat katsoa pelottavia ja jännittäviä ohjelmia. Lapset saivat tällaisista ohjelmista usein myös painajaisia. He olivat kuitenkin keksineet itselleen hyviä pelonhallintakeinoja, kuten silmien sulkemisen tai piiloon menemisen. Lapsen katsoessa liian jännittävää tai väkivaltaista ohjelmaa vanhempien on hyvä olla valppaana ja puuttua tilanteeseen.

Mustosen mukaan (2002, 62-63) joissain tilanteissa pientä lasta pitää ehdottomasti suojella median aiheuttamilta tunteilta, kuten seksuaalisilta tai pelottavilta asioilta, joiden ymmärtämiseen lapsen kyvyt eivät vielä riitä. Pelottavan kokemuksen jälkeen lapsen kanssa olisi hyvä jutella ja selittää hänelle, mitä ohjelmassa tapahtui, jotta asia ei jäisi painamaan lapsen mieltä. Lapset saivat kokea television kautta lisäksi ilon ja surun tunteita. Hauskuutta he saivat eniten lastenohjelmista sekä koko perheen viihdeohjelmista. Tuloksista voidaan päätellä, että tämän aineiston lapset ovat enemmänkin kiinnostuneita ohjelmien tuomasta hauskuudesta ja jännityksestä. Jotkin ohjelmat sisälsivät surullisia tapahtumia, kuten kuolemaa. Lapset samaistuvatkin hyvin voimakkaasti katsomiinsa roolihahmoihin, mikä aiheuttaa heille erilaisten tunnetilojen kokemista. Mustonen (2002, 62-63) toteaa, että tällaiset elämykset ovat tärkeitä, koska erilaisten tunteiden kokeminen, tunnistaminen, ilmaiseminen ja niiden hallinta ovat varsinkin lapselle tärkeitä kehitystehtäviä. Yllätyimme tuloksissa siinä, että aikuisten lapsille tekemät opettavaiset ja musiikilliset ohjelmat eivät olleet lasten suosiossa.

Lapset kuvasivat myös oppineensa mediasta. Opituiksi asioiksi he kertoivat vaarojen huomioimisen, luonnonsuojeluasiat, taisteluliikkeiden oppimisen ja kiusaamisen välttämisen. Lisäksi he olivat harjoitelleet kirjoittamista ja lukemista tietokoneen avulla. Lasten oli kuitenkin vaikea tunnistaa oppimistaan, mikä ilmeni siinä, että monet ilmaisivat, etteivät he olleet oppineet mitään. Tämän aineiston lapset kokivat oppimisen median välityksellä positiiviseksi asiaksi. Medialla koetaan olevan sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia lapsen kognitiiviseen kehitykseen riippuen median sisällöstä (Salokoski & Mustonen 2007, 31). Aineistossa oli muutama viittaus lapsilta televisiossa näytettyyn seksuaaliseen materiaaliin. Tämänlaisia kommentteja emme odottaneet, sillä emme olleet kysyneet lapsilta mitään seksuaalisuuteen ja mediaan liittyvää. Lapset eivät pitäneet televisio-ohjelmien suutelukohtauksista vaan laittoivat silmät kiinni tai jättivät katsomisen kesken. Tämä kertoo siitä, että lasten on vaikea suhtautua ohjelmien seksuaalisiin sisältöihin ja hän voi olla hämmentynyt näkemästään materiaalista. Salokoski (2007, 79) toteaa kuitenkin, että lapsi ei osaa tulkita kaikkia mediasisältöjä seksuaaliksi. Pienille lapsille voi koitua haittaa median eroottisuudesta, koska heidän kehityksessään nämä asiat eivät ole vielä ajankohtaisia (Mustonen 2002, 61).

Lapset käyttävät hyvin paljon erilaisia mediaympäristöjä ja heillä on niistä omanlaisia tottumuksia ja kokemuksia. Media muun muassa viihdyttää, herättää erilaisia tunteita, rikastuttaa leikkiä ja sen avulla voi oppia uusia asioita. Toisaalta median huonona puolena ovat lapsen kehitykselle haitallinen materiaali, kuten väkivalta ja seksi. Vanhempien olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota lastensa median käyttöön, esimerkiksi tutustumalla lapsen käyttämiin mediaympäristöihin ja asettamalla sen käytölle rajat. Vanhempien olisi hyvä myös ohjata lapsia nauttimaan ja hyödyntämään mediaa turvallisesti sekä olla tukena vaikeiden asioiden käsittelyssä. Tämän opinnäytetyön pohjalta on valmistumassa keväällä 2010 esite median käytöstä leikki-ikäisten lasten vanhemmille.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tämän työn tutkimusote oli kvalitatiivinen. Laadullinen tutkimus on osallistuvaa ja aineistonkeruu tapahtuu yleensä subjektiivisesti eli kommunikoimalla sekä havainnoimalla ihmistä. Ominaista on tutkimukseen osallistuneiden oma näkökulman tavoittaminen. Tutkittava joukko valitaan soveltuvuuden perusteella ja tutkimuksessa keskitytään sen laatuun, myös aineisto pyritään analysoimaan perusteellisesti. Tutkimukseen osallistuvien määrä on usein pieni verrattuna määrälliseen tutkimukseen. (Kylmä, Pelkonen & Hakulinen 2004, 250-257.) Hyvällä tieteellisellä käytännöllä edellytetään rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimusta toteutettaessa. Tutkijan täytyy käyttää tutkimusmenetelmiä, jotka ovat tieteellisesti ja eettisesti kestäviä. Tulosten raportoinnissa tulee ehdottomasti myös noudattaa eettisiä ohjeita. Lisäksi tutkittavaa on kohdeltava rehellisesti ja kunnioittavasti. Tutkijoiden täytyy saada suostumus tutkimukseen, ja heillä on halutessaan mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää tut-

kimus. Tutkittavien henkilötiedot on myös pidettävä salassa koko tutkimuksen ajan. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003, 288-290.) Tässä opinnäytetyössä eettisyyttä on huomioitu pyytämällä haastatteluihin osallistuneiden lasten vanhemmilta kirjallinen suostumus toimintatuokioihin osallistumiseen sekä videokuvaamiseen ja valokuvien ottamiseen. Suostumus varmistettiin laatimalla saatekirje (liite 1), joka sisälsi suostumuslomakkeen. Saatekirje annettiin päiväkodissa jokaisen lapsen vanhemmille. Vanhemmat, jotka sallivat lapsensa osallistumisen, palauttivat suostumuksen päiväkotiin. Saatekirje hyväksyttiin sekä ohjaajallamme että päiväkodin johtajalla. Hankkeella oli jo tutkimuslupa, joten sitä ei tarvinnut erikseen tehdä. Lasten nimiä tai sukupuolta ei tuotu julki opinnäytetyön aineiston analysoinnissa eikä raportoinnissa. Muutama lapsi voi olla tunnistettavissa opinnäytetyöhön liitetystä valokuvasta, mutta tekstissä ei kerrota lasten henkilöllisyydetietoja. Eettisyyttä on parannettu sillä, että haastatteluissa kuvattu videomateriaali oli ainoastaan tutkijoiden hallussa ja materiaali tuhottiin kun aineisto oli analysoitu, eikä sille ollut enää käyttöä.

Laadullinen tutkimus voidaan aloittaa ilman ennako-olettamuksia lopputuloksesta, mikä tarkoittaa työn hypoteesittomuutta. Tärkeintä olisikin, että tutkija olisi mahdollisimman objektiivinen eikä manipuloisi tutkimustilannetta. Tutkija ei saisi vaikuttaa tutkittavan mielipiteisiin tekemällä johdattelevia kysymyksiä tai antamalla valmiita vastausmalleja. Ryhmässä toteutettavan haastattelun tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan valitsemasta aiheesta tai teemoista. Tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman avoin ja vapaa ilmapiiri (Eskola & Suoranta 2003, 19-22, 94, 211.) Ryhmähaastattelun haasteena voi olla vapaamuotoisen haastattelun pysyminen sovitussa aiheessa ja tällöin haastattelijan tulee pystyä kontrolloimaan ryhmähaastattelutilanne. Keskusteluaiheen poiketessa sovitusta aiheesta tulee haastattelijan kyetä ohjaamaan keskustelu takaisin aiheeseen. (Alasuutari 2007, 151-152). Luotettavuudessa tulee huomioida, että pienempien lasten haastattelua rajoittavat lapsen pieni sanavarasto, siksi kysymysten tulee olla vain muutaman sanan mittaisia ja helposti ymmärrettäviä sekä lapselle tuttuja. Lisäksi haastatteluun saattaa vaikuttaa se, että lapset eivät jaksa keskittyä kovinkaan pitkiä aikoja. Myös haastatteluympäristön tulisi olla mahdollisimman neutraali, koska lapsi saattaa reagoida ympäristöön aikuista voimakkaammin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 129-130.)

Aineistosta tuli hyvin rikas, mikä kuvaa myös työn eettisyyttä ja luotettavuutta. Aineistonkeruussa luotettavuutta parannettiin järjestämällä toiminnallinen tuokio päiväkodissa erillisessä huoneessa, joka oli lapsille luonnollinen ympäristö. Huoneeseen asetettiin esille kuvia tutuista piirroshahmoista sekä hankittiin näytille tuttuja leluja, joissa toistuvat erilaiset tv- ja piirroshahmot. Näin lapsille luotiin tilanne, jossa he voivat avoimesti kertoa mielipiteitään ja kokemuksiaan. Tutkittavien oma näkökulma huomioitiin muun muassa siten, että lapset saivat tuoda mukanaan päiväkotiin oman lelun ja esitellä sen. He saivat myös valita mieleisensä värituskuvan valmiiksi tulostetuista sarjakuva ja tv-hahmoista. Aineistonkeruussa käytettiin lisäksi erilaisia apuvälineitä: videokameraa, värituskuvia ja leluja. Luotettavuuden lisäämiseksi

lapsille esitettiin avoimia kysymyksiä ja varmistettiin kysymyksen ymmärtäminen esittämällä se uudestaan eri muodoissa. Lapsille luotiin haastattelusta positiivinen kokemus, jossa he saivat olla aikuisen huomion, kunnioituksen ja kuuntelun kohteena. Lapset osoittautuvatkin avoimiksi ja motivoituneiksi haastateltaviksi sekä osasivat hyvin kertoa omista tottumuksistaan ja kokemuksistaan.

Opinnäytetyön teoriaosuuden pohjalta luodun teemahaastattelurungon avulla keskustelua pystyttiin ohjaamaan oikeaan suuntaan teemojen mukaisesti. Tällä tavoin keskustelu pysyi suurimman osan ajasta aiheessa. Haastatteluryhmät muodostuivat luonnollisesti omasta päiväkotiryhmästä, joka jaettiin pienempiin ryhmiin. Lapset olivat toisilleen jo entuudestaan tuttuja, mikä osaltaan helpotti ja rohkaisi lapsia vastaamaan kysymyksiin. Haastattelimme päiväkodissa useampia ryhmiä kolmena erillisenä päivänä. Lapset olivat myös eri-ikäisiä, iältään 4-6-vuotiaita. Työn luotettavuutta lisää laadullisen aineiston huolellinen analysointi sekä totuudenmukainen ja kriittinen raportointi. Opinnäytetyöhön raportoidut lapsilta lainatut ilmaisut kertovat myös tulosten paikkansapitävyydestä ja luotettavuudesta. Omat ennakkokäsitykset pyrittiin tiedostamaan aineistonkeruun sekä aineistolähtöisen analysoinnin aikana, joten ne eivät vaikuttaneet tuloksiin. Laadulliseen tutkimukseen saatiin riittävän suuri joukko, 18 lasta. Opinnäytetyön luotettavuutta kuvaa myös teoriaosuudessa käytettyjen lähteiden tuoreus. Opinnäytetyön tekemisessä pyrittiin siihen, että käytetyt lähteet eivät ole yli 10 vuotta vanhoja.



Kuva 1: Lapset valitsevat mieleistä värityskuvaa

8 Oma oppiminen

Opinnäytetyöprosessi on ollut melko pitkä ja vaativa, mutta siitä huolimatta palkitseva. Lähdimme liikkeelle hieman hitaasti ja loppua kohden työtä tehtiin tiiviimmin. Valmista oli saatava pian. Prosessia vaikeuttivat tekijöiden erilaiset opiskeluaikataulut, jolloin yhteistä aikaa oli vaikea löytää. Olimme kuitenkin koko prosessin ajan paljon yhteydessä sähköpostilla sekä puhelimitse ja tapasimme toisiamme myös koululla. Prosessi eteni loppua kohden aina vain paremmin ja molemmilla tekijöillä oli samanlaiset tavoitteet opinnäytetyön suhteen, mikä helpotti työskentelyä. Työnjako suunniteltiin yhdessä ja työtä tehtiin tasapuolisesti. Olimme jo aiemmin tehneet yhteistyötä erilaisissa opintotehtävissä ja projekteissa. Opinnäytetyöprosessin aikana eräs pulma oli ”sokeutuminen” omalle työlle. Työssä ei itse huomannut virheitä, kunnes niistä huomautettiin. Tämän seikan vuoksi ohjaava opettaja luki työtämme eri vaiheissa ja saimme myös opponenteilta hyviä korjausehdotuksia työhömmе. Ohjaava opettaja oli kannustava ja saimme häneltä hyviä neuvoja kaikissa opinnäytetyöprosessin vaiheissa.

Opinnäytetyötä tehdessä olemme syventyneet leikki-ikäisen lapsen kehitykseen sekä teoria-tietoon mediasta. Teorian kokoaminen on ollut haasteellista, sillä aihetta oli vaikea rajata. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme kehittäneet erilaisia taitoja, kuten tiedonhakua, rajaamista sekä tekstin tuottamista ja sen käsittelyä. Lisäksi olemme saaneet monia kokemuksia lasten haastattelemisesta ja toimimisesta heidän kanssaan. Opimme muun muassa kuinka valmistautua haastatteluun ja mitä huomioimme ennen haastattelutilanteita sekä niiden aikana. Selvisimme haastatteluista mielestämme hyvin ja saimme kerättyä lapsilta kattavasti tarvitsemaamme tietoa. Lapsen ja nuoren hyvä arki- hankkeen kautta olemme saaneet lisää kokemusta hanketyöskentelystä ja uskomme siitä olevan hyötyä tulevaisuudessa. Uusia näkökulmia työhön saimme osallistumalla tammikuun 2010 lopussa sosionomiopiskelijoiden Laureassa järjestämään vanhempainiltaan, Muksut ja media.

Opinnäytetyön tekemistä on helpottanut ensimmäisenä lukuvuonna ryhmissä tehty yhteisö-analyysi. Saimme jo silloin tietoa tällaisen isomman työn tekemisestä ja sen rakenteesta. Opinnäytetyön tekeminen on vaatinut organisointikykyä sekä joustavuutta. Opinnäytetyöprosessin aikana opimme lisää kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteista, aineistonkeruusta ja aineiston analysoinnista. Aineiston kerääminen videonauhalle ja sen purku sekä analysointi olivat meille uusia asioita. Koemme onnistuneemme ensikertalaisina näissä tehtävissä hienosti. Olemme pyrkineet saamaan työn kokonaisuudeltaan selkeälukuisiksi ja johdonmukaisiksi. Kaiken kaikkiaan saimme kokoon omien odotustemme mukaisen opinnäytetyön.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2005. Persoona 2. Kehityopsykologia. Helsinki: Edita.
- Arajärvi, P. 2000. Teoksessa Leikkivä ihminen, Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim). Kauhava: Kauhavan kirjapaino, 8-11.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Herkman, J. 2001. Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.
- Hietala, V. 2002. Lapset, nuoret ja elävän kuvan lumo. Teoksessa Sintonen, S. (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Tampere: Tammer-paino.
- Himberg, L. & Jauhiainen, R. 2007. Suhteita, minä, me ja muut. Porvoo: WSOY.
- Hintikka, M. 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika, Sastamala: Vammalan kirjapaino.
- Helenius, A. 2004. Lukijalle. Teoksessa Hintikka, M., Helenius, A & Vähänen, L. (toim.)Leikistä totta - Omaehtoisen leikin merkitys. Hämeenlinna: Karisto Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, S., Remes,P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Inkinen, T. 2005. Johdattava polku lasten tietoyhteiskuntaan. Teoksessa Mäyrä, F. (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Tampere: Gaudeamus.
- Ivanoff, P., Risku, A., Kitinoja, H., Vuori, A. & Palo, R. 2006. Hoidatko minua? Lapsen, nuoren ja perheen hoitotyö. Porvoo: WSOY.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Kangas, S., Lundvall, A. & Sintonen, S. 2008. Lasten ja nuorten mediamaailma pähkinän kuorossa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Liikenne ja viestintäministeriö. Viitattu 21.1.2010. http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=22170&name=DLFE-4803.pdf&t.
- Kerhokeskus. 2009. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: Aksidenssi Oy.
- Ketola, I. 2009. Antakaa leikkien leiskua!. Aamuposti. 24.1. 2009. 11.
- Kotilainen, S. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Edita.
- Kupiainen, R. 2002. Mediakokemuksia viihteen, mielihyvän ja nautinnon labyrinteissa. Teoksessa Sintonen, S. (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Tampere: Tammer-paino.

- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Hakapaino.
- Kylmä, J., Pelkonen, M. & Hakulinen, T. 2004. Laadullinen tutkimus ja näyttöön perustuva hoitotyö. *Hoitotiede* 6/2004. 250-257
- Lappeenranta. 2009. Lapsi ja media - Opas mediakasvatukseen. Viitattu 11.10.2009. http://www.lappeenranta.fi/includes/file_download.asp?deptid=14300&fileid=2994&file=LapsiMedia.pdf&pdf=1
- Lapsen ja nuoren hyvä arki. 2009. Viitattu 12.3.2009. <http://www.lapsenjanuorenyhyva-arki.fi>
- Lehtipuu, U. 2006. Ruuturitari ja digidonna. Lapsi matkalla mediaan. Juva: WSOY.
- Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2003. Etiikka hoitotyössä. Juva: WSOY.
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönholm, M. 2006. Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta media-traumalta. Helsinki: Kirjapaja.
- MLL 2010a. Lapset ja media - Vanhempien opas mediakasvatukseen. Viitattu 10.2.2010. http://vanhemmat.mll.fi/lapsi_kasvaa_ja_kehitty/4-5vuotias.php?dir=/lapsi_kasvaa_ja_kehitty
- MLL 2010b. Median hallinnan muistilista. Viitattu 28.1.2010. <http://jkk.mll.fi/huoneentaulut.php?dir=/huoneentaulut>
- Mustonen, A. 2002. Median rooli psykologisessa kehityksessä. Teoksessa Sintonen, S. (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Tampere: Tammer-paino.
- Mustonen, A. 2001. Mediapsykologia. Porvoo: WSOY.
- Noppari, E., Uusitalo, I., Kupiainen, R & Luostarinen, H. 2008. ”Mä oon nyt online!”. Lasten mediaympäristö muutoksessa. *Julkaisuja A 104/2008*. Tampere: Cityoffset.
- Nyysölä, K. 2008. Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Helsinki: Edita Prima.
- Näre, S. 2005. Sosialisatio ja sosiaalinen pääoma. Viitattu 30.4.2010. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sivu.php?artikkeli_id=423
- Pennanen, S. 2009. Lasten medialeikit päiväkodissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Osuuskunnan Vastapaino.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa Kangassalo, M. & Suoranta, J. (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Ruhala, A. & Salokoski, T. 2008. Media muokkaa lapsen maailman kuvaa. Teoksessa Ruhala, A., Ritokoski, M. & Niinistö, H. (toim.) Mediametkaa! Osa 3 Mediakasvatus eettisyys ja uskonnolliset ilmiöt. Jyväskylä: Gummerus.
- Salokoski, T. 2007. Turvallista mediamatkaa. Teoksessa Pentikäinen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. (toim.) Mediametkaa! Osa 2 Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Jyväskylä: Gummerus.
- Salokoski, T. & Mustonen, M. 2007. Median vaikutukset lapseen ja nuoriin - katsaus tutkimukseen ja kansainvälisiin mediakasvatuksen ja säätelyn käytäntöihin. *Mediakasvatusseuran julkaisuja* 2/2007. Viitattu 21.12.2009. www.mediakasvatus.fi/publications
- Soininen, P. 2001. Leikki on totta. Teoksessa Kahri, M. (toim.) Lapsen arki on leikkiä. Kauha-va: Kauhavan kirjapaino.

Suoninen A. 2004. Mediakielitaidon jäljillä. Lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi .

Valkonen, S., Pennonen, M. & Lahikainen, A.R. 2005. Televisio pienten lasten arjessa. Teoksessa Mäyrä, F. (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Tampere: Gaudeamus

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön tulokset	33
Kuvio 2: Lasten kuvaamat mediaympäristöt	34
Kuvio 3: Lasten kuvaamat televisio-ohjelmat.....	34
Kuvio 4: Lasten kuvaama muu media.....	38
Kuvio 5: Lasten kuvaamat mediatottumukset	41
Kuvio 6: Median vaikutukset lasten kuvaamana	44

Liitteet

Liite 1: Saatekirje vanhemmille

HYVÄT LASTEN VANHEMMAT

Olemme sairaanhoitajaopiskelija Sonja Suomela ja terveydenhoitajaopiskelija Taru Jalonen Hyvinkään Laurea Ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme on osa Lapsen ja nuoren hyvä arki -hanketta. Lapsen ja nuoren hyvä arki -hankkeessa keskitytään lapsen ja nuoren hyvään arkeen liittyviin teemoihin, kuten uneen, ravitsemukseen ja liikuntaan. Oman opinnäytetyömme aiheena on lapset ja media.

Toteutamme opinnäytetyömme Talvisillan päiväkodissa. Tarkoituksenamme on selvittää, millaisia ajatuksia ja kokemuksia lapsilla on heille tarkoitetuista TV-ohjelmista, filmeistä, dokumenteista ja peleistä. Keräämme lasten mielipiteitä toteuttamalla toiminnallisen keskustelutuokion lapsille. Tuokion aikana keskustelemme lasten kanssa mm. heidän katsomistaan televisio-ohjelmista ja niiden herättämistä tuntemuksista. Varaamme tilaan myös lapsille tuttuja mediahahmoja ja niihin liittyviä leluja.

Toivomme, että lapsi tuo mukanaan päiväkotiin **5.1.2010** yhden lelun. Lelu voi olla jokin tv:stä tai kirjasta tuttu hahmo.

Lasten kertomusten tallentamiseksi videoimme toiminnallisen tuokion ja otamme muutamia valokuvia opinnäytetyötämme varten. Käytämme videokuvaa ainoastaan tulosten analysointiin emmekä näytä sitä missään julkisesti. Videotallenne hävitetään, kun olemme analysoineet siitä saamamme tiedon. Emme myöskään käytä lasten nimiä opinnäytetyössämme.

Pyydämme, että lapsenne saa osallistua järjestämäämme tuokioon ja että voimme tallentaa tuokion aikana käydyn keskustelun opinnäytetyömme aineistoksi.

Ystävällisin terveisin:

Taru Jalonen
terveydenhoitajaopiskelija
e-mail. taru.jalonen@laurea.fi
p.040 770 1326

Sonja Suomela
sairaanhoitajaopiskelija
e-mail. sonja.suomela@laurea.fi
p.040 776 4499

Raija Tarkiainen
lehtori
Laurea Hyvinkää
e-mail. raija.tarkiainen@laurea.fi
p. 046 856 7733

Irma Paavonkallio
Parantolanpuiston ph:n johtaja
Parantolanpuisto
e-mail. irma.paavonkallio@hyvinkaa.fi
p. 0400 32 5450

Lapsemme saa osallistua toiminnalliseen tuokioon 5.1.2010.

KYLLÄ EI

Palautathan suostumuksen **31.12.2009** mennessä.

Lapsen nimi _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Liite 2: Teemahaastattelurunko

- Onko teillä televisio-ohjelmista tuttuja hahmoja leluina?

Mediatottumukset ja kokemukset

- Mitä ohjelmia tykkäätte katsoa?
- Mitä ohjelmia ette tykkää katsoa?
- Milloin katsotte televisiota/filmiä?(päiväkodin jälkeen, illalla, aamulla)
- Missä katsotte televisiota/filmiä?
- Missä vanhemmat ovat kun katsotte televisiota/filmiä?
- Katsotteko ohjelmia aina vanhempien kanssa yhdessä?
- Saatteko katsoa mitä haluatte?
- Onko ohjelmia, joita haluaisitte katsoa, mutta ette saa?

Lapsen leikki, tunteet ja oppiminen

- Mistä hahmoista tykkäätte?
- Mistä hahmoista ette tykkää? Miksi? (jännitys, pelko ym.)
- Mitkä hahmot ovat pelottavia?
- Näettekö unta niistä? Millaisia unia?
- Mitä ohjelmista on jäänyt teille mieleen? Mitä olette oppineet?
- Leikittekö televisiosta/filmiltä nähtyjä hahmoja?
- Leikittekö televisiosta/filmiltä tutuilla hahmoilla?
- Luetaanko teille kotona kirjoja/lehtiä? Minkälaisia? (Satukirjat, luontokirjat, sarjakuvat)

Lasten käyttämät mediaympäristöt

- Mitä ohjelmia katsotte televisiosta/filmiltä? (lastenohjelmat, luonto-ohjelmat, tv-sarjat ym.)
- Mitä muuta mediaa käytätte tv:n lisäksi? (Internet, pelit, radio, DVD/VHS-kasetit)

Lisäksi havainnoimme muun muassa, miten lapset kertovat mediakokemuksistaan. Onko joku aina äänessä, millaisia ovat poikien ja tyttöjen erot, millaisia leluja he tuovat mukanaan ja minkä hahmon he valitsevat väritettäväkseen.

Liite 3: Aineiston abstrahointi

